

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

Institut mezioborových studií Brno

**Postavení matky a dítěte v současné české rodině a
společnosti**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Vedoucí bakalářské práce :
Doc. PhDr. Jaroslav Nevoránek, CSc.**

**Vypracoval:
Monika Máčková**

Brno 2005

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Postavení matky a dítěte v současné české rodině a společnosti“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury, který je v práci uveden.

.....

Monika Máčková

Poděkování

Děkuji panu doc. PhDr. Jaroslavu Nevoránkovi, CSc. za velmi užitečnou metodickou pomoc a také trpělivost, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Brno, 14. března 2005

Monika Mácková

OBSAH

ÚVOD	1
1. RODINA A JEJÍ ÚKOLY	4
1.1 Hlavní funkce rodiny	4
1.2 Rodina a její úloha v socializaci dětí	8
1.3 Vztah matky a dítěte	12
1.4 Dílčí závěr	14
2. POSTAVENÍ ŽENY A DÍTĚTE	15
2.1 Srovnání postavení ženy a dítěte v 19. a 20. století	15
2.2 Současné postoje k ženské otázce	26
2.3 Další možný vývoj rodiny	28
2.4 Dílčí závěr	30
3. PROBLEMATIKA SOUČASNÉ RODINY	31
3.1 Domácí násilí	31
3.2 Alkoholismus	38
3.3 Mentální anorexie a bulimie	43
3.4 Dílčí závěr	46
ZÁVĚR	47
RESUMÉ	50
ANOTACE	51
POUŽITÁ LITERATURA	52
PŘÍLOHY	

ÚVOD

Tématem mé bakalářské práce je „Postavení matky a dítěte v současné české rodině a společnosti“, neboť se domnívám, že jde o záležitost, která je stále živá a s měnícími se společenskými podmínkami přináší nové problémy i nové pohledy na jejich řešení. Vzhledem k tomu, že jsem po řadu let pracovala s dětmi jako vedoucí v dětských organizacích a můj manžel je učitelem na základní škole, je mi téma rodiny a dětí velmi blízké.

Velký vědeckotechnický rozvoj posledních dvou století nejen umožnil lehčí a pohodlnější živobytí, ale odstartoval i převratné sociální změny. Upevnilo se postavení člověka jako jednotlivce, v novodobé společnosti je kladen obrovský důraz na občanská práva. Stejně jako se změnilo postavení člověka ve společnosti, změnilo se i postavení jednotlivých členů v rodině.

Dvacáté století nám přineslo formální rovnoprávnost mužů a žen, ale ani po stu letech nelze hovořit o rovnosti faktické. O palčivých problémech, jako je vyšší nezaměstnanost žen než mužů, o nespravedlnosti vůči ženám na trhu práce obecně, o nižších platech žen vůči mužům za stejnou práci, o takzvané druhé pracovní směně ženy v domácnosti a nechuti muže jí s těmito pracemi pomáhat již bylo popsáno hodně papíru. Jsou to záležitosti všeobecně známé a diskutované, navíc jsou to problémy, které člověk jako jedinec může odstranit jen stěží, popřípadě předpokládají (což se týká například mužské práce v domácnosti) dlouhodobou převýchovu společnosti a popření tradičních modelů platných po celá staletí.

Raději bych se věnovala několika méně nápadným, ač stejně závažným tématům, která však může (a musí) jedinec řešit sám za sebe s pomocí státních či jiných institucí. Jde o domácí násilí, alkoholismus a nemoci patřící do poruch příjmu potravy, konkrétně jde o mentální anorexii a bulimii.

Také postavení dítěte v některých rodinách není ani zdaleka záviděníhodné, přestože současná společnost přiznává dítěti nesrovnatelně vyšší status, než tomu bylo dříve. Dokonce se hovoří o kultu dítěte. Přesto i děti se velmi úzce dotýkají již

uvedené problémy alkoholismu, domácího násilí a poruch příjmu potravy. Ať již je jejich role v těchto minidramatech jakákoli, děti jsou vždy oběťmi.

Předmětem mé bakalářské práce je zkoumání postavení matky a dítěte v současné rodině a společnosti. Cílem práce je formulování některých palčivých problémů rodiny s přihlédnutím k historickým souvislostem.

První kapitola se bude věnovat teoretickým poznatkům v oblasti rodinného života a socializace dítěte právě v rodinném prostředí. Bude pojednávat o rodině jako takové, o jejích hlavních funkcích a její důležitosti, o výchově v rodině a jejím vlivu na jednotlivé členy. Pokusím se zde také analyzovat vztah matky a dítěte jako základního a nejdůležitějšího sociálního kontaktu v životě jedince vůbec.

Hypotéza číslo 1: **Láska a přítomnost rodičů je nezbytným předpokladem zdravého vývoje dítěte.**

Druhá kapitola bude kapitolou srovnávací. Chceme-li pochopit souvislosti a vazby v současné společnosti, musíme vyjít z minulosti a poznat historické kořeny. Malé nahlédnutí do minulosti nám odhalí fakt, že po celá staletí bylo postavení žen definováno pouze ve vztahu k mužům – ženy byly vždy „pouze“ něčí dcery, matky, manželky. Byly statickou složkou. Jejich jediným úkolem bylo „přivádět na svět ty, kdož budou začas tvořit dějiny, jednat, válčit, uzavírat pakty, vládnout...“¹. Tedy muže. V této kapitole se zaměřím na porovnání postavení ženy a dítěte, na vzdělávání dívek, na zaměstnanost žen, na péči o domácnost a trávení volného času v minulosti (převážně v 19.století) a dnes.

Hypotéza číslo 2: **Emancipace ženy v naší společnosti je formálně i fakticky dovršena.**

Třetí kapitola bude zaměřena na palčivé problémy v životě současné rodiny z pohledu matky a dítěte. Jde o domácí násilí, které je mnohdy nesprávně považováno za okrajový jev týkající se nižších sociálních vrstev, alkoholismus, který je v naší

¹ LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*. 1.vyd. Praha: Mladá fronta, 1999, str. 6

proalkoholní společnosti bagatelizován, a nemoci mentální anorexie a bulimie, týkající se zejména žen a dorůstajících dětí.

Hypotéza číslo 3: Domácí násilí, alkoholismus a mentální nemoci poruch příjmu potravy pramení ze špatných vztahů v rodině.

Při zpracovávání této práce jsem čerpala z odborné literatury z oblasti sociologie a drogových a alkoholových závislostí, z odborných časopisů, z internetových stránek i z televizních dokumentárních pořadů. Inspirovala mne i krásná literatura a společenské časopisy.

1. RODINA A JEJÍ ÚKOLY

1.1 Hlavní funkce rodiny

Velká francouzská encyklopedie, Chevalier de Jacourt, heslo rodina:

„...společnost, jež tvoří základní výbavu a přirozený stav člověka. Rodina je vskutku občanská společnost ustavená Přírodou: tato společnost je nejpřirozenější a nejstarší ze všech společností: vytváří základ pro národní společnost, neboť lid anebo národ není nic jiného než celek složený z mnoha rodin. Rodina se zakládá manželstvím a je to příroda sama, jež vtahuje člověka do tohoto svazku; z něho jsou pak rozeny děti, jež prodlužují život rodiny, udržují lidskou společnost při životě a nahrazují ztráty, jež v ní způsobuje smrt každý den.“²

Tak vidíme rodinu dnes. Slovem rodina označujeme především manželský pár s dětmi, jde o tzv. nukleární rodinu.

Původní význam slova rodina však byl jiný:

- Rodina jako domácnost – společenství lidí žijících a hospodařících pod jednou střechou, pod autoritou hospodáře - hlavy rodiny. Z této představy vychází římské právo i bible – obě kultury, ze kterých vychází kultura naše, tj. antická a židovská, počítaly do rodiny nejen pokrevní příbuzné, ale všechny v domě – nejdříve i otroky, posléze služebnictvo, tovaryše, učně, děvečky...

- Rodina jako rod – hledisko vyšších kruhů. Nejdůležitější bylo udržení a rozšíření majetku a sféry vlivu. Jeden z nejznámějších je například „Dům Habsburků“.

V rodinách minulosti děti nemívaly příliš dobré postavení. Obrovská kojenecká a dětská úmrtnost nedovolovala rodičům investovat do vztahu k dětem příliš mnoho citu a tvrdá ekonomická situace z nich mnohdy činila jen další pár rukou vhodných k práci pro zabezpečení přežití rodiny.

V současné době rodinu pojímáme jako malou (ale nejdůležitější) sociální skupinu s vnitřní strukturou a závazným systémem uspořádání a pravidly soužití, plnící základní sociální povinnosti. Tvoří první a dost závazný model společnosti, s jakým se dítě setkává. Předurčuje jeho osobní vývoj, vztahy k jiným skupinám lidí.

² MOŽNÝ, I. *Moderní rodina (mýty a skutečnosti)*. 1.vyd. Brno: Blok, 1990, str. 17

Rodina dítě orientuje na určité hodnoty, vystavuje ho konfliktům, poskytuje určitý typ podpory. Předává dítěti to nejpodstatnější – sociální dovednosti, bez kterých se dítě v dospělosti neobejde. Hovoříme o socializační funkci rodiny.³

Zákon předpokládá, že spojení muže a ženy nazvané manželství má plnit tyto funkce:

- a) biologickou, jíž se míní pohlavní soužití muže a ženy a společné plození dětí
- b) emocionální, tj. naplnění potřeby lásky, jež se z předchozí funkce odvozuje
- c) výchovnou
- d) hospodářskou, která představuje především materiální zabezpečení rodiny

Neméně důležitá je také funkce ochranná. Ochrana členů rodiny tvoří neodmyslitelnou součást rodinného působení a má pro vztahy v rodině velký význam. Jde o širokou škálu činností od zajištění života nemluvněte až po zabezpečení starých a nemohoucích členů rodiny. Můžeme hovořit také o útočišti jednotlivých členů rodiny před okolním světem.⁴

Aby bylo možno mluvit o rodině (slovní kořen rod – již z toho intuitivně lze vycítit, že jde o rození dětí), je nutné naplnit funkci biologickou, tj. mít dítě či děti, poté je možno plnit funkci výchovnou. Dalšími funkcemi, které rodina plní, jsou:

- Kulturně výchovná funkce – vyživovací povinnost, umožnění povinné školní docházky
- Společenská – konkrétní začlenění do celé společnosti. Rodina jako základní buňka společnosti⁵

Zamyslíme-li se nad jednotlivými funkcemi rodiny, tak jak byly specifikovány výše, nezbyvá nám, než si uvědomit, že zřejmě pomalu ale jistě přestávají platit. Se zvyšující se rozvodovostí, změnou pohledu na svobodné matky a s relativní ekonomickou nezávislostí žen na mužích přibývá rodin neúplných, které zvládají tyto úkoly stejně, jako rodiny úplné. Přibývá bezdětných manželství, volných svazků i partnerských vztahů lidí stejného pohlaví. Ani funkce výchovná není již zcela

³ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3.vyd. Praha: Slon, 2003, str. 9

⁴ CIBULEC, J. *Soužití tří generací*. 1.vyd. Praha: Práce, 1980, str. 39 - 47

⁵ NEVORÁNEK, J., ŘEHOŘ, A. *Kapitoly ze sociologie rodiny*. Brno: Institut meziobor. studií, 2004, str. 7 - 8

doménou rodin. Přibývá dvoukariérových manželství a s nimi i dětí, které jsou od velmi raného věku vychovávány v institucích, jako jsou jesle či turnusové školky, movitější rodiny dávají přednost „paním na hlídání“ (jde o jakýsi reminiscenční trend – šlechtična je nahrazena úspěšnou podnikatelkou, chůva placenou čilou důchodkyní, studentkou nebo agenturou).

„Rodina tak dnes rezignuje hlavně na svoji funkci reprodukční, socializační a sexuálně regulační. Je místem emotivního zázemí a připsaného sociálního statusu.“⁶ Nejzásadnější funkcí rodiny je v současnosti funkce emocionální a její význam stále roste.

Pro katolíka je rodina svátostí, pro sociálního politika nezbytným zaopatřovacím ústavem pro slabé, staré a nemocné, pro právníka je nezbytnou záchrannou zákonnou sítí pro děti a slabšího partnera. Zkusme se nyní podívat na rodinu očima těch, pro které je nejdůležitější – očima dětí. Pan doktor Z. Matějček v jednom ze svých rozhovorů v tisku uvedl, že podle jeho výzkumů děti vyrůstající ve volném partnerském vztahu jsou daleko úzkostlivější a nejistější než ty, které žijí v manželském svazku rodičů. Zde si dovoluji osobní poznámku. Mám několik přítelkyň, které měly buď dítě za svobodna, či se podruhé vdaly, a velmi dobře vím, jak jejich děti negativně prožívaly fakt, že „se jmenujou jinak, než mamka, tatka, brácha a sestřička“.

Model rodiny tvořené rodiči, dětmi, případně prarodiči vykazuje neobyčejnou stabilitu ve všech epochách vývoje lidstva a ve všech známých současných společnostech. Prakticky neexistuje žádný typ společnosti, který by se neopíral o rodinu jako o svůj základní článek.⁷

Přední český sexuolog M. Plzák přes veškerou svou skepsi vůči manželství říká, že pro výchovu dětí stejně ještě nikdo nic lepšího nevymyslel.

Nakonec i v Úmluvě o právech dítěte stojí psáno:

„Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy,(jsou) přesvědčeny, že rodina, jako základní jednotka společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů

⁶ SEKOT, A. *Sociologie v kostce*. Brno: Paido, 2002, str. 119

⁷ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3.vyd. Praha: Slon, 2003, str. 10

a zejména dětí, musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti,

Uznávající, že v zájmu plného a harmonického rozvoje osobnosti musí dítě vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění.....⁸

⁸ Úmluva o právech dítěte 104/1991 Sb.

1.2 Rodina a její úloha v socializaci dětí

„Socializace – zespolečenštění, zespolečenšťování...proces, v němž si člověk osvojuje určitý systém poznatků, norem a hodnot, jež mu umožňují začlenit se do určité společnosti a účastnit se jejího života...“⁹

Proces socializace probíhá po celý život a je výsledkem vlivu výchovy, názorů, víry a hodnotových důrazů. To vše tvoří kulturu, kterou přijímáme a přizpůsobujeme se jejím normám, vzorům a hodnotám. S procesem socializace je nejvíce spjata rodina. Rodiče se na základě vlastních morálních hodnot a životních zkušeností snaží dítě vychovat – předkládáním svých názorů a požadováním dodržování určitých pravidel pomáhají svému dítěti stát se samostatnou bytostí.

Zpětná socializace – proces, při kterém dochází k „výchově vychovatelů vychovávanými“. Děti ovlivňují své rodiče v mnoha směrech – v první řadě se jejich rodiče díky nim učí své roli „rodičů“, prožívají s dětmi znovu své dětství, mohou nacházet smysluplnost své existence. Dále dnes může jít o módu, nové poznatky z vědy a techniky, které se často doví ve škole velmi rychle, o stravovací návyky, formy trávení volného času a podobně. Jedním z příkladů může být třeba užívání a práce s počítačem. Zatímco generace našich rodičů se o počítač zajímá spíše okrajově, my se můžeme nazvat spokojenými uživateli, ale děti a mládež jsou přímo nadšenci.

Faktory negativně ovlivňující socializaci dítěte mohou být například neúplná rodina, rozvod či rodina disfunkční.

Rodiče mají povinnost dítěti zajistit ubytování, oblečení, základní výživu, zdravotní péči a přístup ke vzdělání. Jedním z důležitých předpokladů plnění těchto povinností je pevný svazek rodičů. Jednou ze stěžejních funkcí rodiny je výchova. Sociologie rozlišuje několik pojetí výchovy:

1) Tradiční pojetí – rodiče mají právo a povinnost předávat dítěti svůj hodnotový systém. Mohou užívat prostředky dle své úvahy a mohou bránit dítěti v poznání hodnot a norem chování, které rodiče neakceptují.

⁹ PETRÁČKOVÁ, V., KRAUS, J. a kol.: *Akademický slovník cizích slov*. 1.vyd. Praha: Academia, 1995

2) Demokratické pojetí – navazuje na tradiční pojetí. Dítě má rovněž povinnost držet se hodnot svých rodičů, je zde však prostor pro diskusi. Dítě musí být o hodnotách svých rodičů přesvědčováno.

3) Umírněně liberální koncepce – rodiče se snaží, aby dítě převzalo jejich hodnotový systém, ale současně je podporují v poznání jiných hodnotových systémů.

4) Důsledně liberální pojetí – je ponecháno na dítěti, jaký hodnotový systém si samo vybere, rodiče dítě jen chrání před vlivy omezujícími volbu dítěte (toto pojetí podporuje dynamický rozvoj osobnosti dítěte, ovšem také přináší nepochopení a mezigenerační problémy).¹⁰

Jedním z nejpovolanějších, kdo se v našich podmínkách věnoval výchově, byl pan doktor Zdeněk Matějček. Hovoří o výchově autoritativní a liberální. Podle něj má každá své nevýhody i přednosti. Pro některé děti je výhodnější autoritativní, pro jiné liberální typ výchovy. I rodiče se dělí na ty, kteří lépe zvládají jeden typ výchovy, jiní zase druhý. Ovšem je důležité, aby ani jeden z těchto typů nevedl ke krajnosti.

Výchova autoritativní vede u dětí ke vzpourám, útekům do vlastního manželství v poměrně útlém věku a u dětí citlivých může vést k neurotickým obtížím. Naopak, pokud není přehnaná, poskytuje dětem jistotu, oporu a vedení. Děti, které mají výchovu liberální, mají obrovskou volnost a možnost samostatného vývoje. Přesto, i tato výchova může dětem velmi uškodit. Nejvíce postihuje děti úzkostné a citlivé, neboť tato výchova dovoluje (a vlastně i nutí), aby se děti rozhodovaly samy dle svého. Kdo volí, musí se také něčeho vzdát, a to může být pro tyto děti taková zátěž, kterou neunesou. Liberální výchovou trpí i děti odolné. Bez vedení se stávají svévolnými a občas bývají nepřijatelnými dokonce i pro vrstevníky. Nenacházejí přátele a tudíž nejsou a nemohou být šťastné.

Nakonec opět platí pravidlo „zlatá střední cesta“. Ideálním by se dal nazvat stav, kdy rodiče spojují kontrolu s akceptací, vyžadují po dětech, aby se chovaly na dobré sociální a intelektuální úrovni, zdůvodňují své tresty a kontrolu spojují s citovou vřelostí. Je důležité zvolit výchovu na základě znalosti toho kterého dítěte,

¹⁰ HAVLÍK, R., KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2002, str. 74

výchovu na základě jeho sklonů, schopností a charakteru, která odpovídá jejich věku a možnostem.¹¹

Dle mého osobního názoru je rodina pro děti nesmírně důležitá. Jde o první sociální uskupení, se kterým se dítě setkává, v jeho rámci se uskutečňují první interakce dítěte s okolním světem. Získává zde první zkušenosti. Rodina a zejména matka zastupuje ve vztahu k dítěti lidskou společnost, rodičovský pár je pro děti příkladem partnerství. Jsou zde kladeny požadavky, aby dítě dodržovalo určité sociální normy, je odměňováno dodržování a trestáno nedodržování těchto norem.¹² O něco později se díky širší rodině naučí soužití s lidmi několika generací – vztahy rovnocennosti, podřízenosti a vedení (sourozenci, rodiče, prarodiče), pochopí, že některé vazby k ostatním lidem jsou pevnější, jiné volnější (rodiče x tety a strýcové; sourozenci x bratřenci a sestřenice). Širší rodina je také velmi důležitá při osobních krizích jedince, jako je například ztráta zaměstnání či nemoc, neboť čím více blízkých lidí v těchto situacích může nabídnout pomoc a emoční podporu, tím lépe. Rodina dítěti také vštěpuje žebříček hodnot a základní životní postoje.

Rodinu není možno chápat jako uzavřenou jednotku. Každá totiž vstupuje do interakce nejen s jinými jednotkami, jako je např. širší rodina či přátelé, ale i s většími systémy (obec, škola) a s vnějšími událostmi. Členové rodiny se vzájemně ovlivňují. Změní-li se celá jednotka, ovlivní tento fakt jednotlivce a změní-li se jedinec, změní to život celé rodiny. Důležitým faktorem těchto změn je čas. Stejně jako rozeznáváme jednotlivé vývojové cykly jednotlivce (existuje více teorií psychického vývoje, např. Freudova, Eriksonova, Piagetova či Kohlbergova), prochází takovými cykly i rodina :

- Mládenecké období
- Novomanželské období
- Plné hnízdo I (děti do šesti let)
- Plné hnízdo II (děti starší šesti let)
- Plné hnízdo III (starší páry s nezaopatřenými dětmi)
- Prázdné hnízdo I (starší páry, děti z domu, hlava rodiny stále pracuje)

¹¹ MATĚJČEK, Z. *Škola rodičů*. Praha: Maxdorf, 2000, str. 278 - 280

¹² KOHOUTEK, R. *Skriptá Sociální psychologie*. Brno: Institut mezioborových studií, 2004, str. 81

- Prázdné hnízdo II (starší páry, děti z domu, hlava rodiny v penzi)
- Osamělý vdovec (vdova)
- Osamělý důchodce (důchodkyně)¹³

V procesu výchovy dítěte v rodině je velmi důležitý vztah rodiny ke škole. Funkce rodiny a školy se do určité míry doplňují. Škola ovlivňuje organizaci času rodin (školní rozvrh hodin, prázdniny) a stává se součástí hodnotového systému jednotlivých rodin. Život dítěte ve škole a jeho úspěchy či nezdary se na celá léta stávají jednou z nejdůležitějších priorit v životě většiny rodin. Většina rodičů projevuje zájem o školní dění, nicméně zůstává určitá část rodičovské veřejnosti, jejíž zájem je pasivní či dokonce nulový. Zde pak musí iniciovat komunikaci mezi školou a rodinou právě škola.

V rodině se setkáváme s jiným výchovným přístupem k dívkám a s jiným k chlapcům. Začíná již v útlém dětství. Pláče-li například na písku chlapeček, zřejmě uslyší, že „chlapi nepláčou“. U děvčátek se zase předpokládá větší citlivost a čistotnost. Když děti povyrostou, předpokládá se u chlapců lepší vztah ke sportu, přivírají se oči nad drobnými klukovinami. Dívky jsou více hlídány, rodiče o ně trpí větším strachem. Tento rozdílný přístup přináší snadnější identifikaci dětí s vlastním pohlavím, neboť dítě se v rodině učí i své sexuální roli. „Podstatnou podmínkou úspěchu je přítomnost dobře přijímaného rodičovského vzoru. Dívka se těžko stane vyrovnanou, společensky kompetentní ženou, nemá-li v dětství na očích matku nebo její náhradu. Chlapec se bude těžko orientovat v tom, co je správné mužské chování, nebude-li vystaven přímému vlivu otce či jiného muže.“¹⁴ Na straně druhé přináší dětem různá trápení. Utvrzuje děti v tom, že dají-li průchod vlastnostem a citům prisouzeným opačnému pohlaví, je to „špatné“. Měli bychom si uvědomit, že rodina učí děti i mnoha dovednostem, které nejsou závislé na pohlaví a já jsem hluboce přesvědčena, že emocionální projevy patří právě sem.

¹³ SEKOT, A. *Sociologie v kostce*. Brno: Paido, 2002, str. 120

¹⁴ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: Slon, 2003, str. 9

1.3 Vztah matky a dítěte

Jednou z funkcí, která rodině ještě zůstala, je péče rodičů o děti. Tento fakt nese svědčí o tom, že by snad tento stav věcí byl přirozený, ale spíše dokladuje, že nejde o oblast bezprostředně se týkající zájmu státu a jeho schopnosti konkurovat mocenským zájmům států sousedních. Pro stát prostě není tato činnost natolik významná, aby ji organizoval sám. (Pokud by snad stát tento názor změnil, bylo by jen otázkou času, než by se vynořila instituce, která by péči o děti v plné šíři a od nejútlejšího věku přebrala na svá bedra. Můžeme si být jisti, že by se ve společnosti brzy začala tato péče a výchova považovat za zcela běžnou, rozumnou a potřebnou. Dnes se nám zdá takový přístup nepřirozený. Není ovšem tak velmi časově vzdálená doba, kdy by bylo lidem nepochopitelné, že nemohou své rodiny sami bránit se zbraní v ruce, nebo že nemohou své děti sami učit a musí je posílat do školy.)

Rodina je ideálním prostředím pro rozvoj těch vlastností, které u svých příslušníků potřebuje stát vypěstovat. Jde hlavně o poslušnost a zodpovědnost. Tyto vlastnosti pomáhá formovat přirozená autorita v podobě rodičů. V dospělosti se mohou potom lehce přetransformovat ve stejné postoje vůči jiné autoritě – státu.¹⁵

Jádrem rodiny je nukleární rodina, čili matka, otec a nezaopatřené děti. „Jádrem jádra“ pak bývá označován vztah matka – dítě. Tato vazba je základem ve všech lidských kulturách. Je velmi vytrvalá a pevná, založená na velmi dlouhém období nesamostatnosti a závislosti lidského mláděte, které by nepřežilo bez společenské ochrany. Těhotná a kojící matka sama nestačí na ochranu svého dítěte, tudíž na tomto místě vstupuje do vzorce otec, který se stává druhou oporou a záštitou bezpečného života dítěte. Vazba muž – žena je tedy až druhořadá a slouží k ochraně vazby primární, tedy vazby matka – dítě.¹⁶

Ve většině zemí a tedy i u nás je stále v péči o dítě největší díl kladen na matku. Vztah matky a dítěte se vyvíjí velmi intenzivně. Matka zastupuje ve vztahu k dítěti lidskou společnost, klade na ně požadavky, dbá na dodržování určitých norem, kontroluje jejich plnění, dodržování odměňuje a nedodržování trestá. Pomáhá dítěti

¹⁵ KELLER, J. *Nedomyšlená společnost*. 4.vyd. Brno: Doplněk, 2003, str. 59 - 63

¹⁶ MOŽNÝ, I. *Moderní rodina (mýty a skutečnosti)*. 1.vyd. Brno: Blok, 1990, str. 138 - 139

vytvářet vnitřní regulativy chování. Matka se stává svému dítěti vzorem. Tvoří určitý model ženskosti, měla by své děti učit tomu, že v rodině má být přítomna láska a něha. Dívkám tento model pomáhá identifikovat se se svou ženskou rolí, chlapci se v dospělosti díky tomuto vzoru dokáží lépe orientovat při výběru vlastní partnerky. Pokud sama matka trpí emoční labilitou, může se tento fakt odrazit na jejích dětech, které její duševní stav velmi dobře cítí. Duševní poruchy matky mají velmi nepříznivý vliv na poruchy chování malých dětí. Ztratí-li dítě matku do svých jedenácti let, zvyšuje se pravděpodobnost, že se u něj rozvine duševní porucha.¹⁷

Možný na podkladě studia velkoměstské rodiny srovnává vztah dětí k matce a otci: „děti mají mnohem volnější vztah k otci než k matce, s níž je možné až do doby dospívání komunikovat o takových tématech, jako jsou škola, kamarádi, filmy a móda. S otcem je spíše možné mluvit o sportu a politice, otec se mnohem méně než matka zajímá o školu a mnohem méně než matka vypráví dítěti o svém zaměstnání. Otec také méně než matka zasahuje dítěti do volby povolání, což tradičně bývala sféra otcovské autority. Otec častěji než matka rozkazuje – ta spíše prosí a žádá; s otcem mají děti častěji špatný vztah než s matkou.“¹⁸ Tento fakt je argumentem k tomu, že matka bývá v současné době považována ve vztahu k dětem za „silnější“ z rodičovského páru, neboť kde silný žádá, slabý rozkazuje. (Situace se mění v pubertě dítěte, kdy autorita otce zdaleka přesahuje autoritu matky.)

Vztah matka – dítě se ve společnosti diskutuje více než dříve. Nebo ještě lépe, diskutuje se nově, neboť dříve nebyla nutnost tuto otázku pokládat. Tato nutnost přišla ruku v ruce s rozvody, s rozpady tradičního typu rodiny a nástupem rodin neúplných. Rozvádějí-li se rodiče, který z nich je způsobilější dále vychovávat dítě? Situace je zatím taková, že 94 % dětí zůstává po rozvodu s matkou. Jde o předpoklad, že matka je pro dítě důležitější než otec a že automaticky je lepším rodičem. Věda ani jeden tento fakt nepotvrzuje. Naopak, přítomnost otce v rodině má kladný vliv na školní výsledky dětí a v pozdějším věku je významnou zábranou kriminálního jednání dospívajících dětí. Ani ve schopnostech pečovat o malé děti nebyl shledán rozdíl mezi muži a ženami. Je proto nezbytně nutné, aby soudy rozhodovaly na základě toho,

¹⁷ KOHOUTEK, R. *Sociální psychologie*. Brno: Institut mezioborových studií, 2004, str. 76 - 80

¹⁸ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3.vyd. Praha: Slon, 2003, str. 40

co bude pro dítě lepší, a ne na základě pohlaví rodiče.¹⁹ (Zde si dovolím poznámku – nechci polemizovat s vědou a vyvracet schopnost mužů starat se o malé dítě, protože tatínkové se postarat umí. Většina z nich to však podle mé zkušenosti nedělá. Péče o dítě není složitá, jde spíše o každodenní opakování stereotypních činností. Přečíst dítěti pohádku před spaním skutečně umí každý. Jde o to, kdo z rodičů čte denodenně bez ohledu na čas. Bohužel pro pány, většinou jsou to ženy.)

Pro většinu žen mateřství znamená naplnění. Mateřský cit ale není dán od přírody všem ženám. I proto bude do budoucna přibývat neúplných rodin, o které se budou starat otcové. Pro děti není nepřekonatelně důležitá biologická matka, potřebuje ke svému zdárnému vývoji někoho, kdo jej bude milovat, starat se o něj a poskytovat potřebné bezpečí. Není tedy nikde psáno, že by touto osobou nemohl být otec. Nejdůležitější je vždy myslet na dítě, aby i v řešení krajních situací bylo pokud možno vše učiněno pro jeho prospěch.

A na závěr, pro dítě je vždy nejlepší, může-li vyrůstat s maminkou i s tatínkem.

1.4 Dílčí závěr

V současné době dochází k rezignaci rodiny na její funkce. Jednou z posledních funkcí, kterou rodina ještě má, je péče o děti. Pro socializaci dítěte je rodina naprosto nezbytná. Učí se zde tomu nejzákladnějšímu, co bude potřebovat v dalším životě. Pro harmonický rozvoj jsou zapotřebí oba rodiče. Každý z nich má nezastupitelnou funkci. Rodiče mimo jiné v dítěti modelují základní postoje k hodnotám, učí jej orientovat se v sociálních vztazích i přijmout svou životní roli.

O vztahu matka – otec – dítě se říká: Ztratí-li rodina otce, ztratí živitele, ztratí-li matku, ztratí domov. V tomto rčení je velký kus pravdy, ovšem neplatí úplně. Dítě pro spokojený život potřebuje někoho, kdo bude přednostně uspokojovat jeho primární potřeby, ke komu bude mít hluboký, dlouhodobý a nepřenositelný vztah, ze kterého bude čerpat jistotu, radost a bezpečí.

¹⁹ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3.vyd. Praha: Slon, 2003, str. 134

2. POSTAVENÍ ŽENY A DÍTĚTE

2.1 Srovnání postavení ženy a dítěte v 19. a 20. stol.

O středověké Anglii: „...všechny ženy, ať už svobodné, provdané či rozvedené, měly rozsáhlý soubor práva dobře zajištěný status. Neprovdané ženy vlastnily pozemky, které obdělávaly s využitím námezdní práce. Sezónní zemědělstí dělníci při žních byli placeni stejně, muži jako ženy. Ženy požívaly...právo podat soudní žalobu a mohly být i přímo žalovány,....., angažovaly se v obchodě a podnikání, půjčování peněz nevyjímaje“ (MacFarlane 1978, cit.dle Goldthorpe, 1987:135).

Příchod 19.století a industrializace přinesly nejen zvýšení životní úrovně, ale i oddělení bydliště od pracoviště. Rodina přestala být výkonnou a výrobní jednotkou a stala se zázemím pro své členy. Ženy se staly závislé na svých mužích a ze spolupracovnic se staly „poskytovatelkami servisu jejich pracovní síly“.²⁰

Děti podle některých pramenů měly vůbec velmi špatné postavení. Rodiče jakoby do vztahu k nim neinvestovali téměř žádný cit z důvodu vysoké dětské úmrtnosti. Zmiňované 19. století přináší zlom i v této oblasti a vztah mezi rodiči a dětmi se začíná prohlubovat.

Chtěla bych se nyní pozastavit nad rozdíly v životě rodin ve století 19. a v současnosti z hlediska žen i jejich dětí a zamyslet se nad problémem, kterému se říká Ženská otázka nebo také Emancipace.

Vzdělání

Polovina 19. století a národní obrození přináší novou myšlenku – myšlenku vzdělané matky, dobré hospodyně, manželky a vlastenky. Stěžejní část výuky však stále probíhala doma za pomoci domácích učitelů. Výuka sestávala z českého, německého a francouzského jazyka, výuky tance, hry na hudební nástroj a ručních

²⁰ MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. 2.vyd. Praha: Slon, 2002, str. 151

prací. Na domácí výuku v českém měšťanském prostředí většinou navazoval dívčí soukromý vzdělávací ústav. Majitelé a majitelky těchto ústavů většinou žádné pedagogické vzdělání neměli, stačilo, když měl jejich ústav (většinou situovaný v jejich bytě) dobrou pověst. Dívky se dále učily jazykům, ručním pracím a konverzaci. Za maturitu dívčího věku byla považována CESTA. Dívky z vyšších kruhů v doprovodu svých matek cestovaly do zahraničí, dívky chudé pak šly na zkušenou do města do lepších rodin jako služebné či panské.

Vyšších dívčích škol se české země dočkaly v šedesátých letech devatenáctého století díky českým vlastencům. Tyto školy jako první přinášely dívkám stejný komplexní výukový program, jaký byl určen pro chlapce. První byla otevřena v Písku, druhá v Praze, v roce 1866 byla založena brněnská Vesna a vznikaly další. Učilo se náboženství, českému, francouzskému a německému jazyku, dějepisu, zeměpisu, počtům a měřičství, přírodopisu, zpěvu, kreslení, ženským ručním pracím a tělocviku v opravdové tělocvičně. Přestože absolvování těchto škol neznamenovalo žádnou kvalifikaci, časem se z jejich navštěvování stala prestižní záležitost. Studium zde bylo velmi drahé. Dívky navštěvující tyto ústavy byly dcery z nejlepších rodin.

Dívky z méně movitých rodin sem nechodily. Pokud se vůbec věnovaly nějakému studiu, šlo většinou o některý z pedagogických kurzů pro budoucí učitelky. Učit tyto dívky mohly opět pouze ženy, a to až do roku 1870, kdy začal platit říšský zákon zavádějící obecné a měšťanské školy povinné pro všechny bez rozdílu pohlaví. Ve stejném roce vznikl i dívčí učitelský ústav, který poskytoval dívkám úplnou kvalifikaci a končil maturitou. Studovaly zde dcery středoškolských a vysokoškolských učitelů a státních úředníků. Šlo o dívky bez věna, u nichž byl předpoklad schopností umožňujících samostatnou existenci. Tyto ženy již pronikají jako učitelky do veřejných škol (ovšem celibát učitelek byl zrušen až v roce 1919!).

V Praze byla také provozována od poloviny 19. století průmyslová škola dívčí. Podporovala chudé dívky a vdovy. Dívky si zde doplňovaly základní vzdělání a získávaly základy pro některou ženskou profesi, vdovy se zde odpoledne učily šít a plést. Šlo o čistě charitativní záležitost. Vyučování bylo zdarma a o vánocích dívky dostávaly oblečení. V roce 1886 se podobná škola objevila při brněnské Vesně a koncem století začaly vznikat v dalších městech.

O dívčí gymnázium se vedly dlouhé a urputné boje. Toto vzdělání bylo považováno pro dívky za zbytečné, neboť šlo o přípravu na studium na univerzitě, které bylo pro příslušnice ženského pohlaví naprosto nepřipustné. O jeho založení se nakonec zasloužila Eliška Krásnohorská. Díky ní vznikl Spolek pro ženské studium Minerva, který od téhož roku udržoval stejnojmenné soukromé dívčí gymnázium, nejstarší v Rakousko-Uhersku. V prvních letech musely absolventky Minervy skládat maturitu na chlapeckých ústavech, první maturita přímo na Minervě byla složena až v roce 1907. Většina dívek, které ukončily studium na tomto gymnáziu, se rozhodla pokračovat v dalším vzdělávání.²¹

V době těsně před první světovou válkou již bylo navštěvování škol samozřejmostí. Docházka na všech typech škol byla téměř stoprocentní, dívky měly otevřenou možnost studovat na středních školách a začaly se objevovat i v posluchárnách škol vysokých. Ženy dosáhly nejvýznamnějšího vítězství na své cestě za zrovnoprávněním.

Doby tuhých bojů o právo dívek zasednout do školních lavic jsou dávno pryč. V současné době v naší společnosti lze hovořit o naprosté rovnoprávnosti přístupu ke vzdělání. Jsem osobně přesvědčena (a nedostal se mi do rukou žádný materiál, který by svědčil o opaku), že stejná situace u nás vládla již dlouho před rokem 1989. Pokud se dá hovořit v tomhle ohledu o diskriminaci, pak spíše o diskriminaci pozitivní. Co se týče středních a vysokých škol, je pro dívku o něco jednodušší dostat se na školu technického zaměření než pro chlapce, naopak například na pedagogickou fakultu v důsledku přefeminizovaného školství raději přijmou studenta mužského pohlaví. Při přijímání na ostatní obory se na pohlaví nehledí.

Podle Statistického úřadu studovalo ve školním roce 2003/2004 v denním studiu na středních odborných školách 203.225 žáků, z toho 114.500 dívek, což je necelých 57 % .

Na gymnáziích v tom samém roce 142.167 žáků, z toho 84.833 dívek, což je 60 % .

²¹ LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*. 1.vyd. Praha: Mladá fronta, 1999, str. 63 - 68

Vysokou školu studovalo 187.287 studentů, z toho 93. 042 žen, což činí zhruba 50 %. Vidíme tedy, že zastoupení jednotlivých pohlaví je vyrovnané, u středních škol je zastoupení dívek dokonce trochu větší.

Zaměstnanost

Podle Možného (2002) „v tradiční zemědělské usedlosti jako v modelovém rodinném produkčním podniku byly mužské a ženské práce rodově diferencovány, nebyly však rodově stratifikovány; jejich komplementarita a vzájemná nepostradatelnost byla příliš zjevná na to, aby mohly být ty či ony podceňovány.“²²

Industrializace však učinila z práce směnnou hodnotu. Čím méně je práce placená, tím menší má hodnotu. Neplacená práce je druhořadá. Je to práce kolem domácnosti, která tradičně patří do ženské sféry. Na pracovní trh, kde by konkurovaly mužům v „jejich sféře“, ženy vpuštěny nebyly. Ideálem se stává žena – manželka, matka, kuchařka a hospodyně.

Od poloviny 19. století ubylo v Evropě mužů a tím se snížil počet potenciálních ženichů. Ženy, které čekal osud neprovdaných, se staly sociálním problémem. Šlo převážně o dcery z měšťanských rodin. Tyto dívky se musely osamostatňovat a hledat přijatelnou práci, přestože neměly žádnou kvalifikaci. Přicházely v úvahu profese jako vychovatelka dětí, společnice, ošetřovatelka, ojedinele jako písáčka. Pro ženy vdané však žádné vhodné zaměstnání nebylo – snad jen výuka hry na klavír. Pokud osamělé ženy volily tato zaměstnání, která jim umožňovala přežít a byla v souladu s tím, co se nazývalo „přirozenou podstatou ženy“, bylo vše v pořádku.

Byly tolerovány i ekonomické aktivity žen z nižších sociálních vrstev. Zde ovšem vůbec nešlo o osamostatnění ženy, nýbrž o naprostou ekonomickou nutnost. Práce těchto žen byla levnější než práce mužská a byly zaměstnány tam, kde chtěl zaměstnavatel ušetřit (toto platí i v případě dětí). Pracovaly v továrnách, jako pradelny, jako námezdní síly v zemědělství, služebné či pomocnice v domácnosti. I vdané chudé

²² MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. 2.vyd. Praha: Slon, 2002, str. 151

ženy v domácnosti se podílely na zvýšení příjmů pro domácnost – vařily a uklízely pro nocležníky a nájemníky.

Prvními skutečně ekonomicky nezávislými ženami byly učitelky. V roce 1896 jich ve školách s českým vyučovacím jazykem působilo téměř 30 %.

Muži z profesionalizace žen radost neměli. Cítili se ohroženi nejen na poli ekonomickém, ale i společenském. Jako argument proti ženské práci uváděli ztrátu ženskosti. Mohlo to být způsobeno i vzhledem předčasně zestárlých, udřených dělnic, ale pánům zřejmě nevadila ani nelidská dřina těchto ubožáček, ani délka jejich pracovní doby. Více jim patrně vadilo, že by jim ženy mohly konkurovat i v profesích intelektuálních.²³

Všeobecně převládal názor, že „ženská patří k vařečce.“ Tento názor nezastávali samozřejmě jen čeští muži. Přikláněli se k němu i bojovníci proti všem druhům útlaku, jako byl například Emile Zola. Karel Marx, otec světové revoluce a zastánce všeobecné rovnosti, nedovolil svým dcerám vyučit se nějakému oboru či pracovat, ale držel je doma, aby šily, malovaly či hrály na klavír. Sigmund Freud si nechal od své ženy dokonce vytlačovat zubní pastu na kartáček. Ani Marx, ani Freud neuplatňovali své teorie doma, ve svých rodinách.²⁴

Dvacáté století přineslo v oblasti zaměstnanosti svobodných i vdaných žen velké změny. Domácnosti byly čím dál více vybavovány elektrickými i mechanickými přístroji od sporáků po „kuchyňské roboty“. Jejich výrobci v rámci reklamy prohlašovali, že s jejich spotřebiči se vlastně práce dělá sama a tím notně živili představu, že to už žádná práce není. Domácí práce pozbyly svůj status a zůstala jen nepříjemná každodenní rutina, vykonávaná v osamělosti. V padesátých letech se hovořilo o třech postojích k zaměstnanosti vdaných žen:

1. Konzervativní stanovisko – vdané ženy a zvláště matky nemají pracovat.
 2. Neokonzervativní stanovisko – samozřejmá je práce bezdětných žen.
- Předpokládá se, že před manželstvím žena dosáhla určité kvalifikace v zaměstnání.

²³ LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*. 1.vyd. Praha: Mladá fronta, 1999, str. 251 - 259

²⁴ JOHNSON, P. *Dějiny židovského národa*. 1.vyd. Český Těšín: Rozmluvy, 1995, str. 394

Kvůli dětem pak profesi opouští a vrací se, až děti odrostou. Přednost před zaměstnáním má také péče o vnoučata a staré rodiče.

3. Egalitární stanovisko – vychází z toho, že přerušování kariéry kvůli péči o dítě ženu handicapuje.²⁵

V naší zemi byla tato skutečnost ovlivněna komunistickou ideologií. Pracovní mobilizace žen byla předložena jako dosažení jejich rovnosti – rovná šance na zaměstnání a osvobození ženy od handicapu mateřství pomocí sítě jeslí a školek.

V devadesátých letech 20. století nabývá vrchu postoj egalitární. Zeslábl kulturní tlak na jeden všeobecně závazný model rodiny a objevují se nové alternativy.

Žena má v zásadě čtyři možnosti:

1. Zůstane věrná své práci a celoživotní úsilí věnuje profesi – tyto ženy zůstávají celoživotně bezdětné a jejich podíl ve společnosti stále roste.

2. Pořídí si dítě s mužem, který nebude mít ambice a o dítě se postará (tato varianta naráží na dva problémy. První neboli mužský – asi málo pánů bude svolných. Druhý ženský – málo dam chce žít s mužem, který je "níž".)

3. Pořídí si dítě, dál se věnuje své práci a dítě vychovává "náhradní matka" v podobě babičky, chůvy, agentury, jeslí...- feminismus jako politické hnutí vnesl v evropských státech do veřejné debaty návrh, aby ženy, které se rozhodly pro mateřství, pobíraly „mateřský plat“ umožňující zaplatit chůvu a hospodyně, pokud by se žena chtěla vrátit do zaměstnání dříve, než její dítě dosáhne určitého věku.

4. Pořídí si dítě a obětuje kariéru - pokud jsou děti již větší (u nás jde o věk čtyř let dítěte), je již zaměstnaná drtivá většina žen. Nejde však o budování kariéry. (Hovoří se o dvoupříjmovém manželství. Současná česká rodina je rodinou zaměstnané ženy. Jde o ekonomickou nutnost, protože málokterá rodina vystačí s jedním příjmem.).²⁶

Stavem blížícím se k ideálu není nějaký konkrétní model, nýbrž možnost volby. Problém zaměstnanosti matek bývá bohužel nahlížen jako "kdo z koho", vyhraje muž či žena? Vítěz s úsměvem odkráčí do zaměstnání vydělávat a poražený zůstává ostrčen doma s děckem a nedoceněnou domácí dřinou. Je to dáno tím,

²⁵ MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. 2.vyd. Praha: Slon, 2002, str. 152

²⁶ MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. 2.vyd. Praha: Slon, 2002, str. 167 - 170

že hodnota člověka začíná být stále víc posuzována na základě jeho profesní úspěšnosti, popřípadě podle jeho kvalit pracovníka. Ve společnosti neustále panuje strach ze žen jako pracovní síly, ovšem jsem přesvědčena, že nejde o pochyby o jejich schopnostech, ale spíše o to, jak bude organizačně vyřešena péče o dítě v době nepřítomnosti matky.

Domácnost

Oblastí, kde ženy odvedou velký díl práce, je tradičně domácnost. „Podstatný díl práce je vykonáván mimo zaměstnání a většinu z ní vykonávají ženy. Podle odhadů *Světové organizace práce* připadají na ženy, které tvoří zhruba polovinu lidstva, dvě třetiny odpracovaných hodin, deset procent vyplacených mezd a jedno procento vlastnictví majetku.“²⁷ Onen rozdíl mezi odpracovanými hodinami a výší vyplacených mezd je právě činnost v domácnosti a okolo domácnosti.

Jak jsem již zmínila výše, práce kolem domácnosti nebyla placena a tudíž začala být považována za druhořadou, a navíc začala v 19. století zatlačovat ženy do izolace. V tradiční společnosti byla veškerá činnost člověka, tedy i domácí práce, navázána na rituály, denní či roční dobu, na náboženství, ale hlavně – vykonávala se často mimo vlastní dům a v sousedském či příbuzenském systému. Tedy se dá říci, že domácí práce uváděly ženy do společnosti.²⁸ Industrializace však vzala těmto pracím jejich symbolickou nadstavbu a zjednodušila je, takže nebylo potřeba vykonávat je v kolektivu. Domácí práce se uzavřely do jednotlivých domácností a s nimi tam byly uzavřeny i ženy.

Ženy 19. století byly především dobré manželky, a to znamenalo jediné – byly dobré hospodyně. Všechny svůj čas, sílu a dovednosti věnovaly údržbě domu, jeho okolí a rodině. Hlavním a jediným cílem byla spokojenost a prospěch manžela. Dokonce mohl být neúspěch muže připisován tomu, že má nepořádnou manželku.

²⁷ MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. 2.vyd. Praha: Slon, 2002, str. 150

²⁸ MOŽNÝ, I. *Moderní rodina (mýty a skutečnosti)*. 1.vyd. Brno: Blok, 1990, str. 121

Ženy pracovaly mnohem déle, než jejich manželé. Pracovní dobu krom pár hodin spánku měly téměř nepřetržitou a práce měly opravdu hodně. V tomto období se velmi dbalo na čistotu, vše se cídilo, leštilo, přesýpaly se peřiny, plnily se slamníky, udržoval se čalouněný nábytek a koberce, na venkově se zase pískem drhly podlahy. Voda se musela na všechno nejprve nanosit. Vaření bývalo složité, neboť jídla sestávala z několika chodů a bývala téměř kulinářskými zázraky. Dále se doma pekla chleba, jídlo se konzervovalo a sušilo, vyrábělo se mýdlo a svíčky, čistící přípravky, ocet a další a další potřeby. Hospodyně se staraly také o oděvy – šily, zašívaly, přešívaly a hlavně praly. Kromě obytné části domu měly na starosti také půdy, sklepy a zahrady.

Jednoduché to neměly ani ženy zámožnější, neboť nebylo zvykem, aby nechávaly služebné při práci samotné. K úklidu byly vedeny již docela malá děvčátka, která dokázala pomáhat již ve třech letech. Přesto tyto úkony nikdo zvlášť nevnímal a práce ženy byla vidět, až když ji žena z důvodu nemoci či úmrtí nemohla vykonávat.²⁹

Dnes se již tolik činností v domácnosti vykonávat nemusí. Práci i čas šetří nepřeborný počet spotřebičů, jako jsou myčky, pračky, vysavače, plynové sporáky a další. Také většinu potřebných věcí kupujeme, místo abychom je pracně vyráběli sami. Ženy dnes tráví péčí o domácnost asi polovinu času, než tomu bylo u jejich předchůdkyň před padesáti lety. Důvodem jsou nejen již jmenované spotřebiče a možnost vše koupit, ale i to, že většina žen nachází seberealizaci v profesi mimo rodinu a času na „hospodaření“ je čím dál méně. V neposlední řadě ovlivňuje chuť žen „sedět se ve vlastním domě“ i stále širší a lákavější nabídka na trávení volného času, které ženy mohou využívat a také jí využívají. Psycholožka Irena Jílková jde dokonce tak daleko, že mluví o vyslovené nepořádnosti: „Lidé nemají pořádek v sobě, a tak jim nevádí ani nepořádek kolem nich.“³⁰

Já osobně nemohu s výrokem Jílkové úplně souhlasit. Stále ještě existují ženy, a jsem přesvědčena, že je jich drtivá většina, pro které je pečlivě uklizená domácnost samozřejmostí. Nic na tom nemění, jak moc jsou vytížené profesně či jinak. Českým

²⁹ LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*. 1.vyd. Praha: Mladá fronta, 1999, str. 121 - 125

³⁰ POSPĚCHOVÁ, P. *Soumrak smetáků*. Týden, 2004, 44, str. 116 - 118

fenoménem je nechť žen přenechat část svých domácích povinností profesionálům. I ženy vysoce profesně vytížené či dobře situované se zdráhají využít úklidových firem. Navíc velká většina žen je v tomhle ohledu velmi precizní a na pověsti dobré hospodyňky si zakládá. Přidáme-li k tomu práci v zaměstnání, ocitá se žena v bludném kruhu, neboť jednu z těchto rolí musí zákonitě šidit. Moderní žena, která chce v současném světě se ctí obstát, je nucena brát na sebe čím dál více odpovědnosti – za sebe, za své děti, za svou práci. To je podle psychologky Zuzany Novákové obrovská zátěž. Autorka soudí: "Pokud chce žena přežít, musí se naučit svoje laťky stavět níž."³¹.

Drtivá většina domácích prací zůstává na bedrech žen. Muži jsou již sice daleko ochotnější sem tam vypomoci, ale o nějaké rovné dělbě nemůže být ani řeči. Nejméně ochotni ke spolupráci na domácím poli jsou Japonci, nejpřístupnější domluvě jsou tradičně Švédové. Naši muži jsou někde v půli cesty. Mluvíme-li o mužích, je velký rozdíl mezi městem a vesnicí. Pokud pro muže ve městě začíná být samozřejmostí občas utřít nádobí či skočit na nákup, pak u mužů na vesnici o zastávání nějakých ženských prací nemůže být většinou ani řeči. Přesto se podílí na domácích pracích a pracích okolo domu daleko více, než muži ve městech. Troufám si dokonce tvrdit, že na vesnicích lze hovořit o dělbě „půl na půl“. Muži zde staví domy svépomocí, mají své dílničky, dokáží ušetřit domácnostem spoustu peněz opravami, starají se o sady, pole i domácí zvířectvo. I toto jsou přece činnosti, které se dají zahrnout pod pojem „domácí práce“.

Chci-li vyslovit názor, který zastávám v otázce domácích prací, pak je tento: nejde o rozdělení prací v domácnosti na mužské či ženské, ale o rozdělení práce mezi muže a ženu, a to pokud možno rovnoměrně.

Mateřství

V poslední části této srovnávací stati bude předmětem mého zájmu to, co většina z nás považuje za nejcennější, tedy děti. Přestože by se mohlo zdát, že tato

³¹ KOL. AUTORŮ. *Žena pro 21. století*. Lidové noviny, 2.12.2000, str. 25 - 26

hodnota v životě lidí je konstantou, kterou nemůže změnit ani běh času, skutečnost je jiná. V dobách tradiční společnosti vlivem špatné hygieny, nedostatečné výživy a (tehdy) neléčitelných nemocí umíralo velké procento dětí. Rodiče, kteří za svůj život doprovodili na hřbitov většinu svých potomků, byli nutně otupělí a neinvestovali do vztahu ke svým dětem tolik citu, jak jsme zvyklí dnes, neboť by svůj úděl nemohli unést. Protože byli ke svým dětem chladní, nevěnovali jim dostatečnou péči, a tím více dětí umíralo.³² Smutný bludný kruh.

Změnu přineslo až 19. století. Zesílila emocionální funkce rodiny, začalo převládat uzavírání manželství na základě vzájemné náklonnosti mezi mužem a ženou, a také zesílily citové vazby mezi rodiči a dětmi. Přesto ani tehdy nešlo o nějaké zvláštní rozmazlování. Zhýčkané dítě bylo považováno za špatné. Dětem se zazpívala ukolébavka či vyprávěla pohádka, ale hlazení, chování a mazlení bylo vzácné, zvláště na venkově. V tomto období bylo také rozšířeným zvykem brát si k malému dítěti kojnou. Již v průběhu první poloviny 19. století se objevují instituce, pomáhající zaměstnaným matkám v péči o kojence, batolata a předškolňátka. Vlastní prostor děti neměly. Jen ty z bohatých rodin měly svůj pokojík, ovšem zařízený velmi chudě a „dospěle“. Děti měly své hračky, ale jen velmi málo a také je brzy odkládaly, již mezi šestým a desátým rokem. Byly spíše vedeny k práci a pomoci dospělým než ke hře. Ty nejchudší si nehrály vůbec. Musely pracovat od chvíle, kdy se byly schopny samy o sebe postarat.³³

Děti také velmi záhy opouštěly své domovy. Byly dávány „na výchovu“, do škol, dívky do klášterů. Šlo o děti měšťanské i šlechtické. V nejvyšších kruzích bývalo zvykem brát děti následníků, nebo i levobočky, ke dvoru. O maminku tak ve velmi útlém věku přišly například téměř všechny uznané nemanželské děti Habsburků, ale i děti z právoplatně uzavřených manželství. Za všechny jmenujme alespoň Napoleona Františka Karla Josefa, syna Napoleona Bonaparte a Marie Luisy, který žil z politických důvodů u dvora svého dědečka císaře Františka I. a který tím velmi trpěl. „Vždy, když přijela jeho matka, což bylo jednou za dva nebo tři roky,

³² MOŽNÝ, I. *Moderní rodina (mýty a skutečnosti)*. 1.vyd. Brno: Blok, 1990, str. 42

³³ LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*. 1.vyd. Praha: Mladá fronta, 1999, str. 121; str. 28 – 38

chlapec přímo rozkvetl, měl bezmeznou radost a rázem jako by se proměnil.“³⁴ Je velmi pravděpodobné, že těžce nesla odloučení většina dětí.

Dnes je ve společnosti prosazován naprosto odlišný přístup k dětem. Mladým maminkám je doporučováno, aby se se svými dětmi co nejvíce mazlily, dotýkaly se jich, navazovaly fyzický kontakt. Vzhledem k tomu, že kojenecká a dětská úmrtnost je díky lékařské péči na velmi nízkém stupni a rodiny navíc obvykle mívají jedno, dvě, či tři děti, je vztah mezi rodiči a dětmi velmi těsný. Matky mají možnost být s dětmi doma až do jejich čtyř let. Po tuto dobu pobírají peněžitou pomoc v mateřství, kterou vyplácí zaměstnavatel maminky ve výši 69 % z vyměřeného základu platu po dobu 28 týdnů maminkám vdaným a 31 týdnů maminkám – samoživitelkám, po uplynutí této doby potom vyplácí Správa sociálního zabezpečení rodičovský příspěvek ve výši 3.635,- Kč. Maminkám, které odcházejí pracovat, se nabízí velké množství předškolních zařízení, popřípadě lze využít placených „paní na hlídání“.

Pro dnešní děti není vzácností vlastní pokoj s přizpůsobeným dětským zařízením a spoustou hraček. Na dnešních dětech se nešetří. S trochou nadsázky by se dalo říci, že mají téměř vše, po čem zatouží. Od oblečení přes sportovní potřeby všeho druhu až po moderní elektroniku. Dlužno dodat, že někdy jsou různými předměty zahlceni zbytečně. Nemusejí, nebo raději řekněme nesmějí pracovat, a ve většině domácností nebývá zvykem, že by pomáhaly s domácími pracemi. V současné době je navíc velmi rozšířený liberální postoj k výchově dětí, a tak dětství může leckomu připadat jako naprosto idylická doba.

Naše děti za to ale bohužel platí obrovskou přetížeností v souvislosti se školou. V současnosti je zřetelný velký tlak rodičů na školní výsledky dětí, a to bez ohledu na pohlaví. I velmi benevolentní rodiče, kteří jsou ochotni přehlédnout téměř vše, bývají v tomto ohledu nekompromisní. Špatné školní výsledky jsou v rodinách nejčastější příčinou trestů. Volba školy je prioritním tématem, dokonce již od školy mateřské. Lehce hysterický přístup rodičů ke vzdělávání jejich dětí pramení z naděje, že čím vyššího vzdělání na co nejkvalitnější škole dítě dosáhne, tím lepší je v budoucnu čeká profesní uplatnění.

³⁴ WEISSENTEINER, F. Dcery Habsburků na cizích trůnech. 1.vyd. Praha: Ikar, 2001, str. 116

2.2 Současné postoje k ženské otázce

Český ministr zahraničí Cyril Svoboda: „Vztah muže a ženy nikdy není rovný ani rovnoprávný, ta rovnost je jenom v důstojnosti. Žena má být podřízena muži, ale muž k ní má mít vztah, který musí být založen na hluboké úctě a její ochraně. To přece není nic proti důstojnosti ženy.“

Přiznám se, že výrok pana ministra mi nyní, na začátku třetího tisíciletí, připadá velmi mírně řečeno komický. Pan ministr je patrně velmi hluboce věřící člověk, když dokáže vyslovit jako politik tuto myšlenku, která mu nutně musí zneprátnit minimálně polovinu voličů.

Naproti tomu jiný politik, zatím stále ještě významnější, známější a neskonale milovanější, také hluboce věřící člověk, řekl: „Žena je mužovi úplně rovná, jen rozdíl fyzický budiž uznáván, ona je slabší.“ Oč modernější, mírnější a moudřejší výrok to je. Jde o slova T.G.Masaryka.

Lze srovnat i názory populárních žen. Petra Foltýnová, modelka a bývalá česká vicemiss tvrdí, že muž, kterého by viděla při úklidu, pro ni naprosto ztrácí sexappeal. Zcela jistě by s ní nesouhlasila Olga Sommerová, filmová dokumentaristka a žena, která sama o sobě tvrdí, že je feministka a za prosazování ženských práv u nás tvrdě bojuje. Svou tvorbou ženám vzkazuje: „Jsme málo sebevědomé, nevážíme si sebe na to, jak jsme dobré. Žijeme stále v zajetí patriarchálních myšlenkových struktur, které nám nedovolují osvobodit se, být samy sebou.“

Názory jsou tedy různé. Vycházejí z toho, jakou jsme dostali výchovu, jaké máme zkušenosti a jak dokážeme překonávat předsudky. Dívky studují stejně jako chlapci, ženy mohou pracovat stejně a ve stejných profesích (až na pár výjimek) jako muži. Ženy mají volební právo a jsou považovány za občany naší země se stejnými právy jako muži. Zdálo by se tedy, že rovnoprávnosti žen je dosaženo.

Formálně jistě ano. Jak je to ovšem s faktickým stavem? Zkušenosti dívek a žen jsou velmi rozdílné. Někdy mám pocit, že rovnoprávnost nebo raději emancipace žen je posuzována na základě zaměstnání. Jen zaměstnaná žena je emancipovaná. A čím lepší má profesi, tím je emancipovanější. Myslím, že tomu tak není. Žena

v domácnosti může být daleko emancipovanější než sebevzdělanější lékařka. Emancipace ženy není v jejím zaměstnání, ale v její sebeúctě a v úctě jejího okolí.

Virginia Woolfová, britská spisovatelka, nazvala ženy zrcadly svých mužů. A protože jsou mužům podřízené, jsou zrcadly zvětšujícími. Muži se bez nich neobejdou, neboť by se stali menšími. Jenže kdo si váží zrcadla? V tomto názoru je hluboká pravda. Bohužel ženy samy stále funkci zrcadla ochotně plní. Je v tom částečně dědictví po matkách. Byly k tomu vychovány. Olga Sommerová napsala tři dokumentární knihy o osudech žen úspěšných i těch, které jsou na pověstném dně. Všechny se shodují na tom, že si prošly období podřízenosti na manželovi, některé i trpěly, ale jejich matkami to bylo přijímáno jako nutnost a samozřejmost. My ženy musíme přestat být zrcadly podporujícími velikost manželů a stát se partnerkami a kamarádkami svých mužů. Můžeme se dokonce také pokusit naučit to své matky.

A naučme prosím také naše tchyně, že naše domácnosti jsou "naše", že pokud se jejich synové podílejí na chodu "našich" domácností, není to ani důkazem naší neschopnosti, ani důkazem jejich slabosti. Je to jen a pouze důkazem toho, že jsme normální. Vychováváme k tomu i své děti, ať jsou to dcery nebo synové. Udělejme vše pro to, abychom byly v budoucnu lepšími tchyněmi a aby naše dcery a snachy četly následující slova jen s nedůvěrou a úžasem: "Některé Želarské ženy byly po porodu zapřahány do práce. Nejméně soucitu s nimi většinou měly tchyně. Neopomněly hovořit o sobě jako o příkladu hodném následování..."³⁵ Chceme-li my ženy, aby muži změnili svůj postoj k nám, musíme začít v první řadě u sebe.

³⁵ LEGÁTOVÁ, K.: *Jozova Hanule*. 1.vyd. Praha: Paseka, 2001, str. 84

2.3 Další možný vývoj rodiny

Po krátkém exkurzu do minulosti a srovnáním doby minulé se současným stavem by snad mohlo být docela zajímavé chvíli se zamyslet nad otázkou, kam se vývoj v rodinné sféře bude ubírat dále. Přestože rodina prodělává transformaci (a ještě nějaký čas bude tento proces pokračovat), zdá se, že její zánik se zatím neočekává.

Jedním z důvodů, proč tomu tak je, by mohl být fakt, že rodinu podporuje stát. Jestliže nacházíme u moderního státu paternalistické sklony, vyplývají tyto z pragmatického zhodnocení situace. Rodina slouží jako rukojmí jakékoliv státní moci. Právě ohledy na rodinu mnohdy brzdí rozlet potenciálních rebelů. Člověk, který zakládá rodinu, se dobrovolně domestikuje a je nucen chovat se konformně. A o to státu jde – rodina mu pak vychovává další generaci poslušných a loajálních občanů.³⁶

Chmurné předpovědi zániku rodiny zde navíc byly od nepaměti. Filozofové antického Řecka, myslitelé středověku i představitelé socialismu se zabývali tímto tématem stejně jako zkažeností mládeže, která prý je s každou další generací horší a horší. Předvídal se úpadek mateřského instinktu a mateřské lásky, rozpad velké příbuzenské rodiny. Nic z toho se zatím nestalo. Pro sociology jsou tyto obavy dokladem toho, že lidem na rodině stále záleží a obávají se, aby jejich děti o ni nepřišly. Historičtí demografové a historikové rodiny se shodují na tom, že od počátku šestnáctého století (odtud se toto dá spolehlivěji sledovat) je stálost rodinného svazku poměrně stejná. Pravděpodobnost, že děti budou vychovány oběma svými rodiči, byla stejná jako dnes, v době rozvodů.³⁷

Jedním z pilířů podporujících teorie o konci rodiny je rozvodovost. Rozvod je v současné době v našich poměrech jediné možné oficiální ukončení manželství za života obou zúčastněných protagonistů. Díky ekonomické nezávislosti žen na mužích a poměrně lehké dostupnosti tohoto vyřešení nefungujícího vztahu se rozvod stal běžnou součástí našeho života. Podle Statistické ročenky během prvních tří měsíců roku 2004 bylo rozvedeno přes 9.000 manželství, což bylo o 1,2 tisíce více, než ve stejném období v roce 2003. Úhrnná rozvodovost v roce 2003 činila 48 %

³⁶ KELLER, J. *Nedomyšlená společnost*. 4.vyd. Brno: Doplněk, 2003, str. 63

³⁷ MOŽNÝ, I. *Moderní rodina (mýty a skutečnosti)*. 1.vyd. Brno: Blok, 1990, str. 148

s předpokladem překročení hranice 50 % za rok 2004. Tato čísla zajisté působí děsivě, ovšem musíme si uvědomit, že „po rozvodu většina mužů a značná část žen znovu vstupuje do manželství, jejich rodina se tím rekonstruuje.“³⁸ Tato další manželství se již zdaleka nerozpadají tak často, jako manželství první. Dalším velmi zajímavým tvrzením je toto: „Stone ...tvrdí, že v polovině dvacátého století dosáhla manželství nejvyšší stability v historii....v roce 1955 manželství v USA (v zemi známé vysokou rozvodovostí) – ať už zaniklo rozvodem anebo smrtí jednoho z partnerů – trvalo průměrně 31 let, přičemž rozvodem zanikla asi třetina manželství. Dříve zanikala manželství vesměs smrtí jednoho z partnerů, ale podstatně dříve....v osmnáctém století (byla doba trvání manželství v Anglii spočítána) na dvacet dva let. Vypadá to vskutku tak, jako by moderní instituce rozvodu nebyla ničím více než funkcionální náhradou smrti.“³⁹ Z tohoto úhlu pohledu to zkrátka vypadá tak, že rozvody jsou nevyhnutelné a vlastně logické. Navíc – rozpadá se manželství, ne rodina. Je pravdou, že vztahy mezi rodiči, mezi rodiči a prarodiči (rodiči druhého partnera), a bohužel někdy i mezi dětmi a jedním z rodičů, bývají notně pošramoceny. Ale rodina trvá. Maminka zůstává maminkou, tatínek tatínkem, jsou zde tety, babičky, dědečkové, sestřenice i bratřanci. Předivo vzájemných vztahů zůstává zachováno, neboť přervat je úplně všechny našťěstí rozvodem nelze.

Pokud bych směla na základě studia odborné literatury vyslovit svůj osobní laický názor na další vývoj instituce rodiny, nevěřím, že nás čeká její konec. Myslím, že v budoucnu jsou možné dvě cesty. Tou první, kterou již zřejmě západní civilizace nastoupila, je nazírání na člověka jako ”pracovníka”. Rodina nebude ”tým”, nezbytná jednotka zabezpečující přežití a reprodukci. Každý jednotlivec si bude po ekonomické stránce stačit sám. Co se týče biologické a emocionální funkce rodiny – dnes již nikoho nezarazí svobodná matka a soužití dvou neoddaných lidí také nikoho dávno nepohoršuje. Na místo těchto dvou dříve tak kontroverzních jevů v současné době nastoupila debata o možnosti registrovaného partnerství homosexuálů, o tom, zda mají právo v takovém svazku vychovávat děti. A jak se zdá, ani zde nové formy partnerského soužití lidí zřejmě nekončí. Funkci výchovnou na svá bedra stále více

³⁸ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3.vyd. Praha: Slon, 2003, str. 138

³⁹ MOŽNÝ, I. *Moderní rodina (mýty a skutečnosti)*. 1.vyd. Brno: Blok, 1990, str. 178, odkaz 3

přebírají instituce. Rodiny pohromadě tráví stále méně času a děti jsou téměř neustále ve škole, v družině, v kroužcích, ve sportovních klubech.... Myslím, že čím dále, tím méně žen bude ochotných žít ve svazcích s alkoholiky, násilníky či nevěrníky a ve jménu klidu v rodině a kvůli dětem snášet různá příkoří. Nebudou to zkrátka mít zapotřebí. Také se domnívám, že ženy čím dál více budou propadat tzv. „historicky mužským neřestem“, jako jsou právě alkohol či promiskuita. Snad žádná mladá dívka dnes nesní o vdavkách, bílých šatech a kupě dětí. Spíše chtějí cestovat, studovat...a pak se uvidí. Někde jsem dokonce četla, že počet ženitbychtivých mladých mužů dokonce dalece převyšuje počet svobodných dívek, které by se chtěly vdát.

Druhá cesta je návrat k tradičním biologickým funkcím lidského páru, ovšem s vysokým společenským kreditem matky. Pokud bude mít žena možnost zvolit si roli matky bez omezení svých osobních práv a společnost si bude její volby navíc vážit a uznávat ji jako společensky plnohodnotnou, může nás snad čekat úplně jiný vzorec lidské společnosti. Tato varianta mi však připadá reálná jen v případě, že by lidstvo postihla přírodní katastrofa, popřípadě celosvětový válečný konflikt a bylo by existenčně důležité doplnit lidské zdroje.

Může dojít i ke kombinaci obou těchto cest – patrně nejlepší, ovšem mírně utopická varianta. Bohužel mám pocit, že lidstvo tíhne spíše k extrémním řešením než k rozumným konsensům.

2.4 Dílčí závěr

Na základě srovnání 19. a 20. století v této kapitole je možné vyslovit myšlenku, že v našich podmínkách lze hovořit o formální emancipaci žen. Za posledních dvě stě let došlo k výraznému posunu na tomto poli. Nyní máme před sebou jiný úkol. Je na nás, abychom vychovali další generace k tomu, aby to, co již bylo formálně vydobyto, bylo také fakticky přijímáno. Do budoucna se musíme ovšem smířit s tím, že dosažení emancipace žen se možná bude spolupodílet na změnách funkcí rodiny a na transformaci vztahů v ní. To však neznamená, že rodina zanikne, snad bude jen trochu jiná, než jak ji známe.

3. PROBLEMATIKA SOUČASNÉ RODINY

3.1 Domácí násilí

Některé termíny problematiky

Deklarace OSN proti násilí na ženách: „Každý projev rodově podmíněného násilí, který má, nebo by mohl mít za následek tělesnou, sexuální nebo duševní újmu nebo utrpení žen, spolu s vyhrožováním těmito činy, zastrašováním a úmyslným omezováním svobody, a to ve veřejném či soukromém životě.“

Definice pojmu násilí na ženách podle materiálů Světové banky: „Jakýkoliv projev verbální nebo fyzické síly, donucování nebo deprivace ohrožující život, které jsou zaměřené na jednotlivou ženu nebo děvče a které způsobují fyzickou nebo psychickou újmu, ponížení nebo úmyslné omezování svobody a které udržují podřízenost ženy.“

Týrání osoby žijící ve společném bytě nebo domě, nebo osoby blízké⁴⁰ - pod tímto pojmem soudní praxe rozumí zlé nakládání se svěřenou či blízkou osobou. Může jít o zlé nakládání působením fyzických útrap, ale i o zlé nakládání v oblasti psychické. Toto jednání se vyznačuje určitou trvalostí a je pocíťováno jako těžké příkoří.

Pracovnice poradny pro ženy v tísní: „Domácí násilí je vztah blízkých lidí založených na moci.“

Obecné poznatky dané problematiky

Násilí v rodinách není problémem novodobým, nicméně je to jeden z nejvíce destabilizujících prvků v životě rodiny. Nejde jen o fyzickou bolest či strach, ale provází je ztráta pocitu bezpečí, které má domov dodávat a který patří mezi primární lidské potřeby, a citová deprivace, která může zejména u dítěte narušit vývoj osobnosti

⁴⁰ § 215a trestního zákona, zák.č.91/2004 Sb., účinnost od 1.6.2004

a schopnost navazovat hlubší sociální vztahy. Záleží na intenzitě násilí, na jeho druhu a na odolnosti jedince vůči stresu. Dalším faktorem je fakt, zda je jedinec objektem násilí či „pouze“ jeho svědkem. Rozlišuje se týrání psychické a fyzické. Je ovšem velmi těžké nejen určit, který druh je horší (po fyzickém násilí zůstanou viditelné následky, psychické týrání je hůře dokazatelné a okolí mnohdy nevěří), ale i odlišit je od sebe, neboť fyzickou bolest při agresivním napadení provází strach a pocit bezmoci, fyzické týrání může vyvolat skutečné nemoci.

Více agresivity mívají obecně muži. Podle psycholožky z anonymní Poradny pro ženy v tísni v Brně se agresori dělí do dvou kategorií. Do kategorie první patří násilníci dvou tváří, tedy takoví, kteří se jinak chovají na veřejnosti a jinak v soukromí. Do druhé kategorie patří násilníci jedné tváře. To jsou lidé, kteří se obecně špatně ovládají a jsou schopni napadnout v podstatě kohokoli. Násilí se většinou dopouštějí muži na svých partnerkách (dle výzkumu UK, fakulty filozofické se stává obětí domácího násilí 38% českých žen) a dětech, násilí je páčáno na starých rodičích, mezi sourozenci, výjimkou není ani násilí žen na mužích, objevuje se ve vztazích osob stejného pohlaví. Násilné neboli agresivní chování si jedinec přináší ze své primární rodiny, řeší jeho pomocí konfliktní situace a problémy. Další negativní vlivy – alkoholismus, promiskuita, nezralost partnerů, obtížná ekonomická či životní situace a jiné. I ženy, které se stávají oběťmi, ve velké většině pocházejí z prostředí, které má s tímto problémem zkušenost.

Domácí násilí je nejrozšířenější formou násilí. Nemá na ně vliv náboženská orientace, společenské postavení rodiny, vzdělání, věk, sociální původ. Jeho oběť může být kterýkoli člen rodiny, stejně jako může být kterýkoli člen rodiny jeho pachatelem. Formy násilí – psychické, fyzické, sexuální. Jde o urážky, ponižování, nadávky, křik, zesměšňování, vydírání, vyhrožování, omezování osobní svobody, jakékoli fyzické násilí, dokonce znásilnění.

Problémem číslo jedna je fakt, že tento problém bývá považován za čistě privátní záležitost. Velká část veřejnosti je také přesvědčena, že k napadení v rodinách dochází pod vlivem alkoholu (to je pravdou pouze v necelých 30% případů), že týraným ženám ve skutečnosti násilí nevadí, neboť by jinak již partnera opustily (zde figuruje několik důvodů, proč to tyto ženy neučiní – např. ekonomická závislost,

strach z budoucnosti, strach z pomsty partnera, vědomí o nedostatečné legislativě, tradiční pohled na roli ženy, pocity viny za rozpad rodiny atd. U posledních dvou uvedených důvodů se promítá právě zkušenost z původní rodiny. Žena, která má stejnou zkušenost s otcem, může trpět pocitem, že tento stav je vlastně „normální“. Navíc zde paradoxně od řešení situace mohou zrazovat dokonce matky obětí – vydržela jsem to já, vydržíš to taky.). Ani policie, ani lékaři nevěnují těmto případům zvláštní pozornost. V naší zemi stále chybí objektivní výzkum této problematiky, i tak je však jasné, že domácí násilí není pouze okrajovou záležitostí, nýbrž hlubokým celospolečenským problémem. Agresor ohrožující vlastní rodinu zůstává mnohdy nepovšimnut, byl by však trestně stíhán a možná i odsouzen k trestu odnětí svobody, pokud by stejně ohrožoval či napadal osobu cizí. Řada obětí si navíc ani neuvědomuje, že je na nich páčán trestný čin, často se za svou situaci stydí nebo berou vinu na sebe.

Prevencí násilí v rodinách je výchova k toleranci, samostatnosti, ke zdravému sebevědomí, sebeúctě, sebeprosazení, k zodpovědnosti za vlastní chování, volbě vhodného partnera.

Domácí násilí tak, jak se s ním setkáváme

Jak jsem již uvedla výše, obětí týrání může být každý člen domácnosti. Já se v souladu se zadáním bakalářské práce budu zabývat pouze ženami a dětmi.

Příběhy žen, které se staly oběťmi domácího násilí, jsou si podle psycholožky z Ligy lidských práv velmi podobné. Situace se neustále opakují. Vše začíná nevinně. Na začátku je jemný nátlak na ženu, kdy muž doslova prosí, aby například čas vyhrazený přátelům věnovala jemu. Později se nátlak zvyšuje, přijdou zákazy a příkazy a nakonec může jít o vyslovený teror. Vztah, ve kterém je přítomno domácí násilí, si můžeme představit jako spirálu. Konflikt, omluva, období klidu, konflikt... Ovšem se stupňující se tendencí.

Jednou z nejčastějších záminek agresorů bývá cesta oběti z práce domů. Agresor má přesně spočítáno, v kolik hodin se má žena vrátit domů a netoleruje ani minutové zpoždění. Další oblíbenou taktikou agresorů je dávání různých podmínek či

ultimat, většinou nesplnitelných. V posledních stádiích vztahu se záminkou pro agresora může stát naprosto cokoliv. Jedna žena vypověděla, že ji její manžel surově zbil proto, že jí upadlo na zem kolečko salámu.

Obětí týrání se může stát kterákoliv žena. Miroslav Plzák v jednom rozhovoru uvedl, že existují dva typy žen. První typ je sebevědomý a bít se nenechá, a paradoxně také nikdy „nedostane“. Druhý typ jsou ženy - trpitelky schopné stále odpouštět a z těch se stávají oběti domácího násilí a týrání. Tato teorie mi byla v Lize vyvrácena. Jde o to, že některé ženy prostě jen dříve podvědomě zaznamenají první signály, ve vztahu jim není dobře a stihnou násilníka opustit dříve, než se za něj provdají.

Odpověď na otázku, proč k domácímu násilí na ženách dochází, je podle psychologů z Ligy jednoduchá. Jde o tradiční rozdělení rolí muže a ženy. Čím více se muži cítí ohroženi na svém vůdčím postavení v rodině, tím ostřeji reagují. K situaci také nesmírně přispívá tolerance společnosti k tomuto jevu. V neposlední řadě bývá na vině také „chlapské pokecání“ v hospodě a známé „hecování“ - „dnes si stará zasloužila, tak jsem jí jednu natáh“.

Setkáme-li se s tímto problémem ve svém okolí, můžeme se také snažit o pomoc. Nejdůležitější je přistupovat k oběti bez předsudků, dát jí čas, aby k nám získala důvěru, projevit podporu a předat informace o možnosti pomoci. Pokud napoprvé odmítne, je důležité dát najevo, že jsme kdykoliv ochotni pomoci znovu. Postižená může mít pocit trapnosti, že jednou pomoc odmítla a může se stydět žádat znovu. Rozhodneme-li se oznámit týrání v našem okolí na policii, doporučují pracovníci Ligy vždy podávat hlášení anonymně. Také je výhodnější obrátit se spíše než na policii na Státní zastupitelství.

Z podkladů, které mají pracovníce v Lize k dispozici vyplývá, že doba trvání násilného vztahu je v současné době zhruba 3 - 4 roky.

Z výzkumu provedeného Institutem pro kriminologii a sociální prevenci vyplývá, že všechny formy násilí na dětech jsou v našich rodinách poměrně běžným jevem. Slouží jako prostředek výchovy, ale také jako prostředek komunikace mezi rodiči a dětmi. Lze tedy říci, že většina českých rodičů se drží přísloví: Škoda rány, která padne vedle⁴¹. Bývá ovšem pravdou, že nezůstane jen u ran. Neuvěřitelné

⁴¹ FRÝBORTOVÁ, L. *Násilí v rodině*. Prevence sociálně patologických jevů, 2003, 5/6, str. 48 - 50

výmluvy rodičů na výchovu pak mají vysvětlit takové hrůzy, jako jsou zlomené končetiny, přeražená žebra, spáleniny od cigaret, ba i od plotýnek vařiče... Ve smutné statistice nechybí ani děti, které „výchovné postupy“ svých rodičů nepřežijí.

Vedle fyzických důsledků si týrané děti nesou do života i důsledky psychické. Dělíme je na aktuální a dlouhodobé. Ty první se týkají současného prožívání dítěte a patří sem utrpení, smutek, strach a citové napětí. Dlouhodobé důsledky představují vliv na vývoj osobnosti.⁴²

Možnost praktického řešení krize

Pro každého člověka, jenž se ocitl v krizové životní situaci, je vždy nejdůležitější vědět, jak se má zachovat. V případě týraných obětí obecně je jakékoliv řešení velmi obtížné. Nemá-li oběť zázemí v širší rodině (což nikdy neplatí u dětí, které jsou svým rodičům vydány naprosto na milost či nemilost), je jednou z mála možností obrátit se na některou z občanských iniciativ, které se zabývají pomocí obětem trestných činů, hájením lidských práv a podobně. V naší zemi jich již působí celá řada, bohužel všechny mají poměrně malou kapacitu a působí většinou ve velkých městech, tudíž pro oběti z venkova jsou prakticky nedosažitelné.

Zaměřím-li se nyní na ženy a na okolí města Brna jako teritoria, které je mi blízké, musím zmínit především poradnu Bílého kruhu bezpečí, Nezávislé sociálně ekologické hnutí NESEHNUTÍ nebo občanské sdružení Liga lidských práv s programem Poradna pro ženy v tísní. Spojení na jednotlivé organizace lze nalézt například na internetových stránkách, plakátky a jiné informační materiály jsou vylepeny v prostředcích městské hromadné dopravy nebo volně k odebrání v čekárnách lékařů.

Velmi zajímavý je program Ligy lidských práv – poradny pro ženy v tísní. Jde o poradnu s utajenou adresou. Zjistit lze pouze její telefonní číslo. Poradna kontaktuje především gynekologické ordinace a raději spolupracuje se sestrami než s lékaři. První

⁴² MÜHLPACHR, P. *Sociální patologie*. Brno: Masarykova Univerzita, 2001, str. 75

kontakt probíhá přes telefon. Teprve po rozboru situace je ženě oznámena adresa poradny a smluven první osobní kontakt. Tento fakt utajení je velmi důležitý z hlediska bezpečnosti klientek i personálu.

Na první osobní schůzce v poradně na klientku čeká psychologka i právnička, neboť nikdy nelze dopředu říci, co vlastně klientka bude potřebovat. Obě pracovnice s klientkou rozeberou její situaci a potom se snaží nalézt s ní přijatelné řešení. Může být sestaven bezpečnostní plán, který obsahuje různé „triky“, jak například díky sousedům přivolat pomoc. Znamením světa venku může být například světelný signál či roztažení a opětovné zatažení závěsů. Dále se klientka dozví, co by v případě potřeby měla mít v krizovém balíčku, pokud by musela urychleně opustit domov. Poradna je pro nejpotřebnější schopna zajistit ubytování v azylovém domě s utajenou adresou. Tento dům provozuje Občanské sdružení Magdalenium. Pokud se na poradnu obrátí rodinní příslušníci či přátelé týrané oběti, která sama nemůže opustit domov, pomohou pracovnice poradny těmto klientům vymyslet plán útěku. Dále pracovnice poradny poskytují psychologické poradenství, doprovod na jednání s úřady, kontaktují další odborníky (psychiatry, terapeuty, sociální pracovnice), pomohou v právních záležitostech, ale v první řadě a především nabízejí obrovské pochopení a hlavně naději.

Většina klientek za rok 2003 je ve věku mezi 40 - 45 lety. Podíl třicátnic je o něco menší. Ostatní věkové kategorie jsou zastoupeny v mizivém množství. Od roku 2002 se projevil posun ke starším klientkám.

Poradna v Brně zaměstnává ženy a dívky, které mají vysokoškolské vzdělání v oborech práva a psychologie a kromě odbornosti nabízejí svým klientkám obrovské nadšení. Ke své práci se většinou dostaly ještě v době studií a začínaly jako dobrovolnice. (Tento fakt zmiňuji záměrně, neboť jsem přesvědčena, že při této práci hraje velkou roli osobní zaujetí.)

Pokud se jedná o děti v roli obětí, zde je cesta k nápravě ještě složitější. Do určité míry se na nápravě podílí například školy, které děti informují pomocí různých besed či rozdáváním letáčků a informačních materiálů, kterých je v současné době dostatek. Od 1.9.2003 - Linka vzkaz domů 800 111 113 – slouží dětem, které utečou z domova či ústavního zařízení. Bude předávat vzkazy rodičům či blízkým

osobám dítěte na útěku, které se nechce vrátit zpět, ale chce nechat zprávu, že je živo a zdrávo, dětem, které by se vrátily rády, ale bojí se zavolat domů pomáhají pracovníci na Lince nalézt cestu zpátky, popř. pro děti, které se vrátit nechtějí, pomůže Linka zprostředkovat umístění v azylovém domě. Mohou se sem se vzkazem obracet i příbuzní dítěte, které uteklo z domova. Linku finančně zabezpečuje Nadace Naše dítě.⁴³

Nakonec bych se ráda zmínila o § 215a) Týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě. Podle odborníků, zabývajících se v praxi touto problematikou, již nyní, po několika měsících, kdy je tento paragraf v účinnosti (od 1.6.2004), jsou zřetelné výsledky. Odpovědné orgány jsou nuceny se těmito problémy více zabývat. Brzy bude také Parlamentu ČR předložena další právní úprava – institut vykázání. Díky němu na základě soudního rozhodnutí policie bude moci pachatele na 10 dnů vykázat ze společné domácnosti. Tím dostane oběť čas a klid na rozmyšlenou a řešení problému.⁴⁴ Snad tedy konečně domácí násilí přestane být vnímáno jako něco, co je soukromé a tolerovatelné a veřejnost pochopí, že jde o trestné činy. Činy tím nechutnější, že je obětí páchají ti nejbližší.

⁴³ *Poznámka.* Psychologie dnes, 2003, 9, str.4

⁴⁴ TÉGL, P. *Honem, pospěš si, dělej!* Hlásí se Policie, 2005, 1, str. 12 - 13

3.2 Alkoholismus

Alkohol je

- Potravina s vysokým energetickým obsahem
- Pochutina jako součást mnoha nápojů
- Jed, jehož toxický účinek se projevuje při akutním a chronickém předávkování
- Omamný prostředek s vysokým potenciálem zneužívání
- Prostředek na spaní, který uklidňuje a uvolňuje⁴⁵

Alkoholismus žen

Alkoholismus je poměrně novodobým problémem žen. Ještě na začátku dvacátého století byl přístup žen k alkoholu velmi omezený. Zlom přišel s první světovou válkou. První dva válečné roky byly ve znamení prudkého vzrůstu požívání alkoholu ženami, neboť muži byli na frontě a povolil společenský tlak nutící ženy být spíše subtilními bytostmi bez osobních neřestí. Ženy byly najednou samostatné a ekonomicky nezávislé. Svě jistě také učinil náhlý a obrovský pocit odpovědnosti, který na bedra žen dolehl, když v obrovské míře musely zastoupit své muže ve všech oblastech života. Na začátku minulého století připadala 1 žena na 20 mužů přijatých k protialkoholní léčbě. V současné době se tento poměr změnil na 1:7.⁴⁶

Alkoholismus žen je jiný než alkoholismus mužů. Početně muže dohánějí, ale vedou je jiné pohnutky. Zatímco muži tíhnou k vysedávání v hospodách, tudíž pijí ve společnosti a prostředí je jim celkem lhostejné, ženy spíše pijí doma, osaměle a dávají přednost hezkému prostředí. Pijí z pěkných sklenic, velmi častým doplňkem chvil u alkoholu bývají svíčky a slavnostní úprava stolu. Ženy si alkoholem nahrazují absenci krásných chvil, partnera, rodiny. Pijí pro požitek. Také důvody alkoholismu bývají jiné. Muže trápí více problémy v zaměstnání a ekonomické problémy, ženy zase

⁴⁵ GÖHLERT, F., KÜHN, F. *Od návyku k závislosti*. 1.vyd. Praha: Euromedia Group, 2001, str. 80

⁴⁶ HELLER, J., PECINOVSKÁ, O.a kol. *Závislost známá neznámá*. Brno: Grada Publishing, 1996, str. 23

podléhají více problémům v mezilidských vztazích. Ač je to k neuvěření, jedním z rizikových faktorů je u žen mateřská dovolená. Osamění a leckdy i pocit menší důležitosti pro zabezpečení rodiny vedou k tomu, že si tyto ženy dodávají alkoholem odvalu a zvyšují si sebevědomí. Své vykonává i reklama a tlak médií. Televizní seriály předvádějící nám sebevědomé, profesně úspěšné a vždy krásné ženy s nezbytnou skleničkou v ruce vedou k přesvědčení, že alkohol je naprosto běžným doplňkem v životě, jaký by každá z nás chtěla žít. Nelze napodobit ani úspěch v zaměstnání, ani krásu, ani styl života. Popíjení alkoholu však ano.

Právě pro osamělé pití velmi dlouho trvá, nežli si okolí alkoholismu ženy všimne. Dalším faktorem špatného vyhledávání postižených je fakt, že ženy dovedou lépe „kamuflovat“ střízlivost. Nepijí úplně nadoraz, častější je mírnější, zato pravidelné pití kvůli zlepšení nálady. Každý si většinou pod pojmem alkoholik představí asociální bytost, špinavou, zvalenou a páchnoucí. Nic u těchto žen nebývá více vzdáleno pravdě. Tyto ženy mají své zaměstnání, ve kterém dokáží být i úspěšné, jsou upravené, ani v domácnosti nelze vypozerovat známky problému. Ženy bývají o něco ochotnější k uznání svého problému, mohou však mít větší zábrany při nástupu k léčbě. Naráží na nepochopení rodiny, odsouzení společnosti, neschopnost zajistit péči o děti. Navíc shodně tvrdí, jedna věc je rozhodnout se k léčbě, druhá věc pak na léčení opravdu nastoupit. Je velkou chybou se domnívat, že ženám zabrání v pití či usnadní léčbu jejich děti. Pokud se problém rozvine, může se bohužel stát, že stres kolem péče o děti může být spíše rizikovým faktorem recidivy.

Ženy začínají pít ve zralejším věku než muži, závislosti ale dosahují ve stejném věku, neboť jsou vůči alkoholu méně odolné a postup závislosti bývá rychlejší. Pijí tajně a osamoceně, takže okolí většinou reaguje opožděně. Odmítání ze strany okolí je u žen – alkoholiček podstatně větší než u mužů. Ženy také daleko více trpí výskytem psychóz. Neléčená ženská závislost má závažnější důsledky, než závislost mužů, léčba však přináší lepší a trvalejší výsledky, než léčba u mužů. Praxe také ukazuje, že je-li závislá matka, pak při její hospitalizaci a léčbě projevuje širší rodina jejímu partnerovi pochopení a nabízí pomoc. V opačném případě, kdy je závislý muž, je žena považována za schopnou ke zvládnutí celé situace. A nakonec – žena zůstává se svým závislým partnerem desetkrát častěji nežli manžel se svou závislou

manželkou. Sociální kontakty žen jsou jejich závislostí narušeny daleko více, než je tomu u mužů. Jsou nesporně mnohem více izolovány a odmítány svým okolím. Spolu se ženou se do izolace dostává celá rodina.⁴⁷

Závažným problémem vyplývajícím z užívání alkoholu ženami je vliv na jejich děti ve všech podobách. Již malé dávky alkoholu během těhotenství a laktace mají nepříznivý vliv na psychomotorický vývoj plodu a následně kojence.⁴⁸ Alkohol požitý matkou přechází z jejího krevního oběhu do krevního oběhu dítěte a poškozuje jeho mozkovou tkáň. Může dojít k poškození centrální nervové soustavy s poruchou intelektu – žena porodí trvale poškozené dítě s příznaky fetálního alkoholového syndromu. Tyto děti se vyznačují nízkou porodní hmotností a jejich rozumové schopnosti jsou v pásmu hlubšího podprůměru, v těžších případech jde o debilitu až imbecilitu. Jinou situací, která může nastat v souvislosti s porodem, je akutní intoxikace v době porodu. Alkohol z krevního oběhu dítěte uvnitř matčina těla odbourávají játra matky. Ve chvíli, kdy novorozenec tělo matky opustí, musí si s touto situací poradit dětské tělíčko samo. Není k tomu však vůbec vybaveno a život dítěte je velmi vážně ohrožen. Dítě prožívá stav závislosti a pokud přežije, je v jeho buňce biochemický stav závislosti navždy zapsán.

U žen – alkoholiček byl také zjištěn trojnásobně větší výskyt dcer později závislých na alkoholu. V dětských psychiatrických léčebnách je hospitalizováno až 25% dětí z rodin s alespoň jedním závislým rodičem. Děti alkoholismem rodičů trpí, stávají se úzkostnými, přebírají na sebe starosti dospělých a tím vlastně ztrácí své dětství. Mívají horší prospěch ve škole, jsou častěji nemocné, mají méně koníčků a hůře se uplatňují mezi vrstevníky. Do budoucna jsou tyto děti ohroženy tím, že v dospělosti budou těžce hledat partnera a udržovat hlubší vztahy, neboť nemají vytvořeny vzory pro kvalitní soužití. Odborná literatura uvádí, že socializace dítěte je v daleko větší míře poškozována u dětí, které mají závislou matku oproti dětem se závislým otcem.

⁴⁷ HELLER, J., PECINOVSKÁ, O. a kol. *Závislost známá neznámá*. Brno: Grada Publishing, 1996, str. 27 - 30; str. 80 - 82

⁴⁸ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Léčba a prevence závislosti*. 1. vyd. Praha: Psychiatrické centrum, 1996, str. 154

Alkoholismus dětí

Člověk se nerodí vybaven schopností odbourávat neboli metabolizovat alkohol. Tato schopnost se vyvíjí postupně a teprve v pěti letech získává člověk základní výbavu enzymu alkoholdehydrogenázy. Do pěti let je tedy intoxikace alkoholem životu nebezpečná. Přesto i v tomto útlém věku se děti s alkoholem setkávají.

Naše společnost je proalkoholní. Odmítnutí alkoholu vzbuzuje pozornost, člověk, který alkohol odmítá, bývá označován za podivína. Požívání alkoholu je zabudováno do většiny rituálů provázejících rodinný život. Narozené dítě se „zapíjí“, připíjí se „na zdraví“, alkohol provází oslavy počínaje narozeninami kteréhokoli člena rodiny a oslavou vánočních svátků konče. U těchto oslav vždy bývají přítomny i děti. Pití alkoholu se pro ně stává symbolem dospělosti, a to navíc lehce dosažitelným.

Zneužívání alkoholu i drog se připisuje většinou zhoubnému vlivu part, u alkoholu je však daleko významnějším faktorem životní styl rodičů nebo způsob jejich konzumace alkoholu. Závislost rodičů má na děti velmi nepříznivý vliv. Dalším nepříznivým vlivem je fakt, že rodiče mají k pití svých dětí velmi benevolentní postoj. Nesprávný názor týkající se tohoto problému má více než 70% rodičů. Podle výpovědí dětí se velké procento dětí setkává s alkoholem doma, kdy mu dají „ochutnat“ rodiče či jiní příbuzní, příležitostí bývají rodinné slavnosti. Situace, kdy se dítě napije samo – na brigádě, na výletě či si alkohol samo koupí – jsou daleko vzácnější. Někteří rodiče podávají alkohol dítěti dokonce jako lék. Pouze 38,1% dětí uvádí, že napít se s rodiči či kamarády mohou až po dosažení osmnácti let, při onemocnění není nikdy podán alkohol dítěti v 79% případů a více než 10% dětí připadá dospělý abstinents nenormální.⁴⁹

V dětském kolektivu se zneužívání alkoholu váže na party. Podle výzkumů ve vyšších ročnících škol pijí více žáci neukáznění, problémoví a s horším prospěchem, dále jsou to děti dominantní, družné a oblíbené. Po patnáctém roce věku

⁴⁹ HELLER, J., PECINOVSKÁ, O. a kol. *Závislost známá neznámá*. Brno: Grada Publishing, 1996, str. 46 - 50

spotřeba alkoholu prudce stoupá. Lze říci, že zákaz nezletilým konzumovat alkoholické nápoje nedodržuje 90% dětí školního věku.

Z toho, co již bylo řečeno, by se mohlo zdát, že pokud rodiče nepijí, jejich dítě také alkoholu nepodlehne. Opak bohužel může být pravdou. Se závislostí svého dítěte se může v životě setkat naprosto kdokoli. Proto bychom se měli snažit cíleně, výchovou, působit na děti, přestože sami alkohol nepijeme. Nejvhodnější je přístup rodičů přijímajících své dítě v kombinaci s rozumnými omezeními. Rodiče by měli být svým dětem vzorem, měli by pomáhat dětem předcházet nudě (vhodné trávení volného času) a především by měli svým dětem pěstovat sebevědomí. Sebevědomí dětí je důležité ve chvíli, kdy je dítě lákáno ke konzumaci svými vrstevníky mimo dosah a dohled rodiny. Jen člověk, který si sám sebe váží a věří si, má dostatek síly odolat svodům a říci svému okolí důrazné ne.

V každé rodině by mělo platit několik pravidel:

- Žádný alkohol u nezletilých – je třeba dítěti vysvětlit, že jde o jeho zdraví
- Předem dané důsledky porušení předchozího pravidla – domácí vězení, snížení či zastavení kapesného
- Neústupnost vůči vydírání – nenechat se zviklat pláčem, sliby či výčitkami
- Právo na kontrolu – rodič má právo vědět, kde se jeho dítě zdržuje
- Informovanost – mít určité vědomosti o problematice alkoholismu, aby byla možná diskuse s dítětem⁵⁰

Pokud přes veškerou snahu rodiče zjistí, že jejich dítě pije, je dobré zachovat rozvahu, neobviňovat se, ani se neutápět v hledání viníka. Jde o otázku, na kterou stejně většinou nenalezneme odpověď. A pokud ano, není nám to nic platné, neboť je pozdě. Nejlepší a nejrychlejší cesta je obrátit se na odborníky. Situaci, kdy dítě pije, nelze nikdy podceňovat, neboť průběh vývoje závislosti u mladého člověka se vzhledem k jeho nedokončenému tělesnému i duševnímu vývoji oproti dospělému zkracuje o několik let.

⁵⁰ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol, drogy a vaše děti*. Praha: Fit In, 1992, str. 34

3.3 Mentální anorexie a bulimie

Fenoménem trápícím z valné většiny ženskou část populace jsou poruchy příjmu potravy. Zaměříme-li se na nejrozšířenější a nejnebezpečnější z těchto poruch, což jsou mentální anorexie a bulimie, pak nám vzorek nemocných zastupují dívky a mladé ženy velmi výrazně. Je těžké určit, kde jsou kořeny těchto problémů v ontologickém vývoji lidstva, neboť se zdá, že jde spíše o problém zatěžující západní civilizaci, neboli společnost, kde mají ženy daleko vyšší společenský kredit než jinde. Jen se ženám podařilo osvobodit se ze závislosti na manželovi, hned propadají závislosti jiné a možná daleko ničivější. Možná jde o to, že dřívější přednosti dívek na sňatkovém trhu, jako bylo věno, vhodný původ či zdatnost v domácích pracích již dávno vzaly za své a vzhled je poslední tradiční „předností“ dívek, kterou mohou mužům nabídnout. Dostává se jí tedy daleko větší pozornosti, nežli si zaslouží. „Kontrola těla se stala obsesí, vzhled nositelem identity. Není divu, že anorexie nastoupila jako medicínský problém namísto hysterie.“⁵¹

Alfou a omegou ženské krásy se stala štíhlá postava. Nelze se tomu divit. Rychlý technický rozmach a relativní bohatství naší společnosti nám umožňuje pohodlný životní styl s přemírou jídla, což vede k nebývalému nárůstu obezity. Lékaři před ní stále důrazněji varují a doporučují – diety. Módní průmysl diktuje čím dál štíhlejší postavy modelek, jiné typy postav vůbec nepřipouští. Dnes již ani není nutné mít krásnou tvář, tu dotvoří líčidla, požadavek je jediný – být hodně vysoká a hodně štíhlá. Svět módy je bohatý, tudíž i z modelek se přes noc stávají velmi bohaté dívky. Jejich osudy připomínají pohádku o Popelce.

Dále jsou dívky a ženy vystaveny obrovskému tlaku sdělovacích prostředků, které je denně přesvědčují o tom, že jejich osobní štěstí a vlastní hodnota závisí na tom, jak moc jsou hubené. Ženy na tuto situaci reagují zhruba dvojím způsobem. Jedny se stanou stoupenkyněmi zdravého životního stylu, sportují a využívají nabídek nepřeberného množství fitness center, posiloven a jiných tělocvičných zařízení. Ty druhé volí variantu pohodlnější, méně časově náročnou a levnější. Prostě nejlépe.

⁵¹ MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. 2. vyd. Praha: Slon, 2002, str. 212

Mentální anorexie – ztráta chuti k jídlu, nechutenství. Je známa již několik staletí. Zmínky o ní jsou již v šestnáctém století. Je nebezpečnější než bulimie, neboť má daleko závažnější zdravotní důsledky. Jde o poruchu osobnosti.

Mentální bulimie se projevuje záchvaty žravosti. Je naprosto neuvěřitelné, co vše dokáže na posezení sníst mladé, štíhlounké dívky (citováno z kazuistiky: „pět míchaných vajíček, půlka vánočky, sedm rohlíků, dvojce sušenky, špagety s kečupem, litr džusu, třicet deka vlašáku, tři pomeranče, vanička zmrzliny, půl sklenice medu, balíček smažených brambůrků, tabulka smetanové čokolády, tři koblížky na závěr.“). Po záchvatu se dostavuje špatné svědomí, dívky řízeně zvrací či užívají projímadla. Bulimie je lépe léčitelná nežli anorexie.

Z kazuistik všech případů léčených anorektiček a bulimiček vyplývá, že všechny nenávidí své tělo, trpí pocity méněcennosti a zbytečnosti. Přestávají vidět všechny přednosti své osobnosti a mají dojem, že všichni se zajímají o jejich vzhled. Spouštěčným momentem nemoci často bývá nevinná poznámka někoho z okolí, většinou vrstevníka opačného pohlaví. Dívky mají pocit, že když budou mít dokonalejší postavu, budou i hezčí a okolí je bude mít více rádo.

Na těchto nemocech je nejtragičtější věk nemocných. Průměrný věk nemocných je 12 – 22 let, objevují se dokonce osmileté pacientky! Pacientky bývají většinou tiché, poslušné dívky z neúplných rodin či z rodin, kde je kladen velký důraz na vzhled. Ve škole mívají velmi dobrý prospěch a i jinak bývají spíše úspěšné. Léčba je velmi složitá s nejistým výsledkem, daleko lepší je věnovat se prevenci. Pokud se nemoc objeví, je lépe vyhledat lékaře, neboť těžší případy vyžadují hospitalizaci a poměrně vysoké procento nemocných dokonce umírá.

U těchto nemocí je také nebezpečný jejich přenos z rodičů (většinou matky) na děti. Nejedná se o infekční chorobu, kterou by snad děti mohly „chytit“, nebo o dědičnou nemoc, která by jim mohla být vrozená, ale svým chováním mohou rodiče dítě ovlivnit natolik, že děti mohou podlehnout. Je prokázáno, že nezdravý postoj rodičů k vlastnímu vzhledu je rizikovým faktorem vzniku poruch příjmu potravy u jejich dětí. Děti přebírají od rodičů zdeformovaný žebříček hodnot a chybný životní styl.

Může jít o nadměrnou péči o vlastní vzhled, projevující se počítáním kalorií a vybíráním co nejzdravějších potravin. Pokud děti přejímají vzorce chování rodičů, může dojít k nesprávným strávním návykům, neboť děti nejsou schopny posoudit míru. Stejný důsledek přináší opačný rodičovský postoj. Pokud rodiče teenagera naprosto nehledí na svůj vzhled, nesportují a stravují se nezdravě, v citlivém období puberty může dojít ke vzdoru dítěte, odvržení rodičovských vzorů a výsledek je snad ještě horší, nežli v prvním případě. Jako ve všech odvětvích lidské činnosti i zde stoprocentně platí rčení o zlaté střední cestě.

Prevence

Jak jsem již uvedla výše, je lépe věnovat se prevenci, nežli velmi nejisté léčbě těchto skutečně těžkých nemocí. Na závěr bych tedy ráda uvedla pár slov o tom, co pro prevenci může učinit každý z nás. Mít se rád, vážit si sám sebe a nepřeceňovat svůj vzhled. Má-li kdokoli v rodině problémy s nadváhou, je lépe dát přednost raději pohybu, diety jen pod dohledem lékaře. Rodiče by při výchově dětí měli mít na paměti deset pravidel, které pomáhají předejít vzniku poruch příjmu potravy:

- Vyřešit si postoj k vlastnímu tělu, poučit děti o různých tělesných typech a o škodlivosti předsudků vůči určitému typu
- Neklást příliš velký důraz na fyzickou krásu, nekárat děti za vzhled, vyvarovat se škodolibých poznámek
- Povídat si s dětmi o nebezpečí diet, o skladbě stravy, o její pravidelnosti
- Nerozdělovat jídla na bezpečná a nebezpečná, být dobrým vzorem pro své dítě v oblasti stravování, cvičení a přijímání sama sebe
- Cvičení a pohyb brát jako radost a ne nutnost pro udržení postavy
- Zbavit se nepohodlného a nelichotivého oblečení
- Bránit děti vlivu médií, propagujícím krásu spojenou s vyhublostí
- Poučit chlapce o jejich velkém vlivu na dívky a o tom, jaký vliv mohou mít jejich poznámky na dívčí sebevědomí

- Nevyhýbat se aktivitám přitahujícím pozornost k tělu – opalování, plavání či tanec
- Zvyšovat sebedůvěru dětí na základě jiných oblastí, než je fyzický vzhled. Kladné přijímání sama sebe je nejlepším lékem proti zbytečným pocitům méněcennosti⁵²

3.4 Dílčí závěr

Domácí násilí, alkoholismus a poruchy příjmu potravy jsou problémy, o kterých se v naší společnosti čím dál více mluví. S rodinou mají velmi úzký vztah, pokud z ní přímo nepramení. Rodina přináší člověku hodně radosti, ale může přinášet i spoustu traumat. Je smutné, že jsou na světě lidé včetně dětí, pro které se domov stává nejhorším peklem. Je lhostejno, zda oběti trpí psychicky či fyzicky. Alkohol, mentální anorexii či bulimii může člověk také propadnout kvůli špatným vztahům v rodině, strachu z ní, nebo díky nezájmu. Pokud rodina není zdrojem těchto problémů, může a měla by být postiženému oporou. Bohužel narušení může být natolik hluboké, že rozvrátí vztahy mezi lidmi. Rodina se rozpadne a její členové zůstávají opuštěni. Nikdo nedokáže v těchto případech určit, kdo je oběť a kdo viník. Prevence je jedinou možností, jak se pokusit předejít daným situacím. Prevence je jednoduchá. Komunikace v rodině, vzájemná náklonnost, zájem a společné smysluplné využívání volného času.

⁵² www.iprostor.cz

ZÁVĚR

V současné době již původní rozdělení na mužské a ženské role bere za své. Stejně jako v průmyslové výrobě u dělníků (nehezké, ale trefné přirovnání – Možný), i v partnerském životě jde o nahraditelnost jednoho partnera druhým. Tento trend se velmi rychle šíří a u mladých párů již ve velkém měřítku spolehlivě funguje – žijeme úplně jinak než naši rodiče. Mění se funkce rodiny, přestávají platit staré vzory chování v rodinách, mění se i struktury vztahů. Přesto zůstává rodina základní a nejdůležitější skupinou v životě lidí, hlavně dětí, v jejichž socializaci je nenahraditelná.

V poslední době se velmi často řeší otázka důležitosti matky pro dítě. Matka je vůči svému dítěti bezesporu nejbližším člověkem. Přesto je daleko důležitější hodnotný vztah, než biologické mateřství. Nahradí-li tedy matku otec či jiná osoba suplující matčinu roli, není dítě nikterak kráceno ve svých potřebách, ani handicapováno ve svém vývoji.

Za posledních 150 let se náš život neuvěřitelně změnil. Naše společnost je společností občanskou a je kladen důraz na práva všech občanů – tedy i žen. Děti navíc naše společnost chrání jako slabé. Přestože se setkáváme s různými nespravedlnostmi a vše není tak, jak má být, srovnáme-li postavení a možnosti dnešních žen a dětí s jejich protějšky v 19.století, byl učiněn obrovský krok vpřed.

Vzdělání je otevřeno pro všechny stejně pouze na základě jejich schopností. Na pohlaví se nikdo neptá. Ženy si svou profesi volí a na ekonomicky nezávislé dámy se nikdo nedívá skrz prsty. Společnost již ví, že matka malých dětí je stejně schopný pracovník jako muž, ale bude si ještě chvíli zvykat na to, že pokud bude chtít, může přesunout díl péče o dítě na otce, babičku či chůvu a věnovat se profesi. Práce v domácnosti se sice podstatně zjednodušila, ale ještě se nám nepodařilo přesvědčit muže, aby se s námi o ni rovně dělili. Také děti mají v současnosti lepší postavení v rodině, než tomu bylo dříve, ale je nutné se věnovat pozornost těm rodinám, kde tomu tak není.

Máme-li v našich podmínkách hovořit o ženské rovnoprávnosti, lze říci, že formálně je cíle dosaženo. Nyní jde o faktické provádění této skutečnosti. Jde o výchovu na půdě rodiny i školy, o překonání předsudků, o výchovu k ochotě pomáhat potřebným, o výchovu k úctě ke každému lidskému tvoru a tím i k opačnému pohlaví. Švédský dramatik August Strindberg v předmluvě svých *Manželských historií* vyslovil úžasnou myšlenku: „Žena nepotřebuje, abych ji obhajoval! Je to matka, a proto je vládkyní světa. A svoboda, které se nyní dožaduje, je stejná svoboda, jakou žádají i všichni muži. Měli bychom však za ni bojovat jako přátelé, nikoli jako nepřátelé, neboť jako nepřátelé nedosáhneme ničeho. Pochopil jste to nyní?“⁵³

Nová doba přináší i nové problémy. Mezi ožehavé a podle mne nebezpečně opomíjené patří domácí násilí, ženský alkoholismus a nemoci mentální anorexie a bulimie. Na všechny tyto situace má velký vliv nejbližší okolí postiženého, pokud dokonce není zdrojem obtíží.

Domácí násilí se považuje za novodobý problém, týkající se okrajové části společnosti, který se začíná v naší společnosti čím dál častěji objevovat. Nic není vzdálenější pravdě. Tento fenomén se týká všech společenských vrstev a patrně provází lidstvo odnepaměti, již z toho jednoduchého důvodu, že ve společenství lidí je vždy někdo silnější a někdo slabší. To, že tento jev začíná pronikat na veřejnost, svědčí o tom, že ženy, které trpí v násilných vztazích, si začínají uvědomovat svá práva a začínají se bránit.

Alkohol je v naší společnosti legální a tolerantně přijímanou drogou, které podléhá stále více lidí, především žen a dětí. Jeho nebezpečí spočívá hlavně v tom, že vytváří začarovaný kruh. Podléhají mu ti, kteří cítí vůči své osobnosti určitý dluh či příkoří. Svým pitím si však tvoří čím dál více problémů a tím hůře se ze závislosti léčí.

Anorexie a bulimie jsou psychické nemoci pramenící z pocitu vlastní nedostatečnosti a nezdravého životního stylu či převráceného žebříčku životních hodnot.

Před těmito nebezpečími není nikdo chráněn. Nepomůže nám naše společenské postavení, dosažené vzdělání, peníze ani věk. Jedinou možností je

⁵³ STRINDBERG, A. *Manželské historie*. 1.vyd. Praha: KMa, 2004, str. 33

prevence ve formě kvalitních mezilidských vztahů a hodnotných koníčků. Chceme-li chránit své děti, můžeme udělat jediné – zahrnout je pozorností a láskou. Pokud nás již některá z těchto těžkých životních situací potká, měli bychom především vědět, kam se v případě potřeby a největší nouze obrátit.

RESUMÉ

Tématem mé bakalářské práce bylo Postavení matky a dítěte v rodině a ve společnosti. Cílem tedy bylo určité zmapování problematiky rodiny a vztahů v ní. Pokusila jsem se o nástin současné situace, vybrala jsem si některé problémy, které se života žen – matek a dětí týkají a pokusila jsem se je alespoň rámcově rozebrat a naznačit směr možného řešení.

Práce je rozdělena do tří kapitol.

První kapitola je kapitolou teoretickou, kde jsem se snažila obecně formulovat funkce současné rodiny, její úlohu v socializaci dětí a zamyslela jsem se nad otázkou vztahu mezi matkou a dítětem.

Druhá kapitola je kapitolou srovnávací. Porovnávám zde postavení žen a dětí v rodině a ve společnosti 19. a 20. století. Věnuji se zde srovnání vzdělanosti, zaměstnanosti, domácnosti, trávení volného času a prožívání mateřství. Dále zde uvádím možné směry, kam by se mohl ubírat vývoj rodiny v blízké budoucnosti.

Kapitola třetí je věnována některým praktickým problémům, kterým může čelit současná rodina. Jde o domácí násilí namířené proti ženám a dětem, o alkoholismus žen a dětí a o nemoci poruch příjmu potravy – mentální anorexii a bulimii.

ANOTACE

Mácková, Monika: *Postavení matky a dítěte v současné české rodině a společnosti*, bakalářská práce. Brno, IMS 2005, 54 s.

Hlavní funkce rodiny, socializace dítěte a vliv výchovy na jeho osobnost, vztah matky a dítěte jako základ harmonického vývoje osobnosti. Srovnání postavení žen a dětí v 19. a 20. století, současný náhled na emancipaci žen v naší společnosti a vize rodiny v budoucnosti. Problémy domácího násilí, ženského a dětského alkoholismu a mentální anorexie a bulimie jako důsledek špatných vztahů v rodině.

Klíčová slova:

Výchova, socializace, domácí násilí, alkoholismus, anorexie, bulimie

Main function of a family, socialization of a child and influence of upbringing to his personality, relation between mother and a child as a base of harmonic development of his personality. Comparing position of women and children in 19th and 20th century, contemporary opinion on women's emancipation in our society and vision of a family in the future. Problems with home violence, alcoholism, anorexia nervosa and bulimia as a result of bad relations in a family.

Key words:

Upbringing, socialization, home violence, alcoholism, anorexia, bulimia

POUŽITÁ LITERATURA A PRAMENY:

Tištěné prameny

1. Úmluva o právech dítěte 104/1991 Sb.
2. Zákon číslo 91/2004 Sb.

Knihy

3. BAUER, J. *Tajnosti královských trůnů*. 1.vyd. Třebíč: Akcent, 2005, 199 s.
4. CIBULEC, J. *Soužití tří generací*. 1.vyd. Praha: Práce, 1980, 208 s.
5. GÖHLERT, F., KÜHN, F. *Od návyku k závislosti*. 1.vyd. Praha: Euromedia Group, 2001, 144 s.
6. HAVLÍK, R., KOŤA, J.: *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2002, 173 s.
7. HELLER, J., PECINOVSÁ, O. a kol. *Závislost známá neznámá*. Brno: Grada Publishing, 1996, 163 s.
8. JOHNSON, P. *Dějiny židovského národa*. 1.vyd. Český Těšín: Rozmluvy, 1995, 592 s.
9. KELLER, J. *Nedomyšlená společnost*. 4.vyd. Brno: Doplněk, 2003, 125 s.
10. KOHOUTEK, R. *Skripta Sociální psychologie*. Brno: Institut mezioborových studií, 2004, 215 s.
11. LEGÁTOVÁ, K. *Jozova Hanule*. 1.vyd. Praha: Paseka, 2002, 112 s.
12. LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*. 1.vyd. Praha: Mladá fronta, 1999, 304 s.
13. MATĚJČEK, Z. *Škola rodičů*. Praha: Maxdorf, 2000, 288 s.
14. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3.vyd. Praha: Slon, 2003, 161 s.
15. MOŽNÝ, I. *Moderní rodina (mýty a skutečnosti)*. 1.vyd. Brno: Blok, 1990, 184 s.
16. MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. 2.vyd. Praha: Slon, 2002, 250 s.
17. MÜHLPACHR, P. *Sociální patologie*. Brno: Masarykova Univerzita, 2001, 104 s.

18. NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Léčba a prevence závislostí*. 1.vyd. Praha: Psychiatrické centrum, 1996, 203 s.
19. NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol, drogy a Vaše děti*. Praha: Fit In, 1992, 144 s.
20. NEVORÁNEK, J., ŘEHOŘ, A. *Kapitoly ze sociologie rodiny*. Brno: Institut mezioborových studií, 2004, 38 s.
21. PETRÁČKOVÁ, V. KRAUS, J. a kol. *Akademický slovník cizích slov*. 1.vyd. Praha: Academia, 1995, 836 s.
22. PLZÁK, M. *Taktika a strategie v lásce*. 2.vyd. Praha: Motto, 2002, 228 s.
23. SEKOT, A. *Sociologie v kostce*. Brno: Paido, 2002, 142 s.
24. SOMMEROVÁ, O. *O čem sní ženy 1*. 1.vyd. Český Těšín: Sláfka, 2003, 208 s.
25. SOMMEROVÁ, O. *O čem sní ženy 2*. 1.vyd. Český Těšín: Sláfka, 2003, 254 s.
26. SOMMEROVÁ, O. *O čem ženy nesní 3*. 1.vyd. Český Těšín: Sláfka, 2004, 395 s.
27. STRINDBERG, A. *Manželské historie*. 1.vyd. Praha: KMa, 2004, 350 s.
28. TRAIN, A. *Nejčastější poruchy chování dětí*. 1.vyd. Praha: Portál, 2001, 198 s.
29. WEISSENSTEINER, F. *Dcery Habsburků na cizích trůnech*. 1.vyd. Praha: Ikar, 2001, 200 s.

Časopisy

30. FRÝBORTOVÁ, L. *Násilí v rodině*. Prevence sociálně patologických jevů, 2003, 5/6, s. 48 – 50.
31. HUČÍN, J. *Už nikdy ani kapku*. Psychologie dnes, 2003, 9, s. 24 – 25.
32. KOL. AUTORŮ. *Žena pro 21. století*. Lidové noviny, 2.12.2000, s. 25 – 26.
33. POSPĚCHOVÁ, P. *Soumrak smetáků*. Týden, 2004, 44, s. 116 – 118.
34. TÉGL, P. *Honem, pospěš si, dělej!* Hlásí se Policie, 2005, 1, s. 12 – 13.

Internetové stránky

- 35. www.bkb.cz
- 36. www.czso.cz
- 37. www.hlidacifena.cz
- 38. www.iprostor.cz
- 39. www.pppinfo.cz

PŘÍLOHY

Zdroje:

Příloha číslo 1 – Poradny Bílého kruhu bezpečí

www.bkb.cz

Příloha číslo 2 – Zásady prevence a první pomoc alkoholismu u dětí – NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol, drogy a Vaše děti*. Praha: Fit In, 1992, 144 s.

Příloha číslo 3 – Bulimie a anorexie, informace o léčbě

www.pppinfo.cz

Poradny Bílého kruhu bezpečí**Brno**

Slovinská 41, 612 00 Brno
 poradna - každé úterý: 17 - 19.30 hod
 tel.: 541 218 122

Olomouc

Na vozovce 26, 779 00 Olomouc (nová adresa, platná od 1.8.: Kateřinská 8, 772 00 Olomouc)
 poradna - každé úterý: 16 - 18 hod
 tel.: 585 423 857
 mob.: 732/700 533

Ostrava

Ul. 28. října 124 (v budově Domu kultury) 709 24 Ostrava
 poradna - každé úterý: 16 - 18 hod
 tel./fax: 597 489 204

Pardubice

Pospíšilovo nám. 1693, 530 03 Pardubice 3
 poradna - každé úterý: 17 - 19 hod
 tel.: 466 265 264
 mob.: 732/ 923 462

Plzeň

Americká ulice 42, 301 35 Plzeň
 poradna - každé úterý: 16 - 18 hod
 tel.: 377 637 695

Jiné služby pomoci - důležitá telefonní čísla**Nepřetržitý provoz:**

LÉKAŘSKÁ POMOC	155
POLICIE	158
ACORUS - azylový dům s utajenou adresou	283 892 772
BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ, pomoc obětem trestných činů	257 317 110
CENTRUM KRIZOVÉ INTERVENCE	284 016 666
DĚTSKÉ KRIZOVÉ CENTRUM	241 481 149
DONA linka	2 5151 1313
LINKA BEZPEČÍ dětí a mládeže	800 155 555
RIAPS, linka důvěry a krizové centrum	222 580 697
SENIOR TELEFON - humanitární služby pro seniory	222 221 771

Omezený provoz:

BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ - poradna Brno	541 218 122
BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ - poradna Olomouc	585 416 533
BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ - poradna Ostrava	596 115 822
BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ - poradna Pardubice	466 265 264
BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ - poradna Plzeň	377 184 174
BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ - poradna Praha	257 317 100
ELEKTRA, pomoc ženám zneužitým v dětství	283 872 085
LA STRADA, prevence obchodu se ženami	222 717 171
LINKA PRÁVNÍ PORADNY PRO ŽENY	224 910 744
ROSA - centrum pro oběti domácího násilí	241 432 466

Zásady prevence alkoholové závislosti u dětí

- Získat důvěru dítěte a umět mu naslouchat
- Umět s dítětem o alkoholu informovaně hovořit
- Předcházet nudě
- Pomáhat dítěti přijmout hodnoty, které usnadní alkohol odmítat
- Vytvořit zdravá rodinná pravidla
- Pomoci dítěti se ubránit nevhodné společnosti
- Posílit sebevědomí dítěte
- Spolupracovat s dalšími dospělými

Co dělat, když přijde dítě domů pod vlivem alkoholu

- Snažit se zachovat klid.
- Podle možností zjistit, co a kolik dítě vypilo.
- Pokud se dítě chová nepřiměřeně, je nebezpečí, že by mohlo ublížit sobě či jiným, upadá do bezvědomí – okamžitě volat lékaře. To platí i když dítě upadá do bezvědomí, nedá se probudit, nereaguje na bolestivé podněty, došlo-li ke zranění hlavy nebo jiné komplikaci.
- Během noci se opakovaně přesvědčit o stavu dítěte.
- Vážný rozhovor odložit na dobu, až bude dítě střízlivé (následující den).
- Až dítě vystřízliví, je vhodný rozhovor. Zeptat se, za jakých okolností se dítě opilo, dát najevo nesouhlas.
- Přemýšlet, jak zabránit recidivě.
- Rodinná pravidla týkající se alkoholu posílit. Jejich porušení má mít předvídatelné, přiměřené a důsledně uplatňované důsledky.
- Není vhodné, aby napětí v rodině trvalo příliš dlouho. Parta a nevhodná společnost by se tím stávaly o to lákavější.

Bulimie a anorexie – informace o léčbě:

Jednotka specializované péče
pro poruchy příjmu potravy (JSPPPP)
Psychiatrická klinika LLF UK Ke Karlovu 11, Praha 2
Tel. 24914120-335, Fax 24910577

1. Kriteria pro přijetí na JSPPPP:

Pacientky starší 18 let, v kompenzovaném somatickém stavu. Přednostně se přijímají dívky na základě **vlastní** žádosti (motivace). Hospitalizují se dívky, u nichž byla neúspěšná ambulantní léčba, či mají jiná závažná onemocnění. Pacientky po sebevražedném pokusu bývají přijímány na uzavřené oddělení. Při současné diagnóze závislosti na návykových látkách se přijímají pacientky, které prošly léčbou závislosti, po dohodě s terapeuty daného zařízení.

2. Doporučení k hospitalizaci:

Ambulantní psychiatr pacientky by měl zaslat na adresu JSPPPP doporučení k hospitalizaci obsahující adresu bydliště a telefonní číslo nemocné, základní osobní a anamnestické údaje, průběh onemocnění a další psychiatrickou či tělesnou nemoc. Dle naléhavosti případu je pacientka zařazena do čekacího listu. Čekací doba je asi tři měsíce.

3. Režim oddělení:

Na prvním místě režimové opatření a psychoterapie, výjimečně léky. Oddělení funguje na principu terapeutické komunity. Při přijetí je s pacientkou sepsána smlouva týkající se jídelního režimu, cílové váhy a dodržování pravidel oddělení. Při všech jídlech je přítomna sestra. Dívky jsou seznámeny se všemi důsledky hladovění, spolupracují s psychologem. Víkendová propustka je podmíněna dosažením určité minimální hmotnosti dle terapeutické smlouvy. Pobyt na jednotce trvá většinou šest až osm týdnů.

